

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Julijos Pūraitės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Baudžiamosios atsakomybės senaties institutas baudžiamojoje justicijoje
Institute of the Statutes of Limitations in Criminal Justice**

Vadovas: lekt. Darius Prapiestis

Recenzentas: asist. dr. Justas Namavičius

2024
Vilnius

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama baudžiamosios atsakomybės senatis, atskleidžiant šio instituto reikšmę, reguliavimą bei probleminius aspektus. Darbe analizuojama apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties samprata, taikymo kriterijai, baudžiamojo proceso nutraukimo aspektai bei nusikaltimai, kuriems nėra taikoma baudžiamosios atsakomybės senatis. Tema nagrinėjama pasitelkiant teisės norminius aktus, specialiąją literatūrą bei teismų praktiką.

Pagrindiniai žodžiai: senatis, baudžiamoji atsakomybė, nuosprendis, nusikalstama veika.

This work analyses the statute of limitations on criminal liability, highlighting the meaning, regulation and problematic aspects of this institution. The work analyses the concept of the statute of limitations for the passing of a conviction and the execution of a conviction, the criteria for its application, the aspects of the termination of criminal proceedings and the crimes to which the statute of limitations for criminal liability does not apply. The subject is dealt with by means of legal norms, special literature and case-law.

Keywords: statute of limitations, criminal liability, criminal conviction, criminal offence.

TURINYS

IŽANGA	2
1. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SENATIES SAMPRATA, RŪŠYS IR TEISINĖ REIKŠMĖ	5
2. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SENATIES ISTORINĖ RAIDA.....	11
3. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SENATIES PROBLEMINIAI ASPEKTAI.....	18
3.1. Baudžiamosios atsakomybės senaties taikymo kriterijai	19
3.1.1. Baudžiamosios atsakomybės senaties terminų skaičiavimo kriterijai.....	19
3.1.2. Baudžiamosios atsakomybės senaties eigos sustabdymas ir atsinaujinimas.....	24
3.1.3. Baudžiamosios atsakomybės senaties eigos nutrūkimas.....	28
3.1.4. 2023 m. rugsėjo 8 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto vertinimas.....	32
3.2. Baudžiamojo proceso nutraukimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui	37
3.2.1. Civilinio ieškinio (ne)tenkinimas nutraukus baudžiamąją bylą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui	42
4. NUSIKALTIMAI, KURIEMS NĖRA TAIKOMA BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SENATIS	45
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	51
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	53
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse yra numatyta, kad baudžiamojo įstatymo paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų¹. Šis tikslas yra itin glaudus baudžiamosios atsakomybės senaties instituto tikslui, kuriuo užtikrinama, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką per kuo trumpesnę laiką būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Matyti, kad vieną vertus baudžiamosios atsakomybės senaties institutas užtikrina baudžiamosios atsakomybės realizavimą laiku. Kitą vertus, manytina, kad pernelyg ilgi baudžiamosios atsakomybės senaties terminai nebūtų efektyvūs baudžiamosios atsakomybės realizavimui. Siekiant proporcingumo, Lietuvos baudžiamojoje teisinėje sistemoje egzistuoja apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminai, kuriais reguliuojama, kad nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui per atitinkamą terminą negalėtų būti priimtas arba vykdomas apkaltinamasis nuosprendis. Pažymėtina, kad senaties institutas buvo ganėtinai dažnas autorių nagrinėjimo objektas pirmuosius 10 m. nuo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso įsigaliojimo. Vėlesniu laikotarpiu ši tema doktrinoje nagrinėta keliais aspektais, susijusiais su baudžiamosios atsakomybės terminų taikymu, ryšiu su nekaltumo prezumpcija bei kitomis susijusiomis temomis. Iš kitos pusės pastebėtina, kad baudžiamosios atsakomybės senaties institutas tampa vis dažnesniu nagrinėjimo objektu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Darbo autorės nuomone manytina, kad stingant doktrinai bei daugėjant byloms, kurios pasiekia kasacinę instanciją, yra būtina išnagrinėti baudžiamosios atsakomybės senaties institutą bei atskleisti jo probleminius aspektus. Problematika susijusi ne tik su baudžiamosios atsakomybės senaties terminų taikymu, baudžiamosios bylos nutraukimu bet ir tuo, kad teismų praktikoje kyla baudžiamojo kodekso senaties nuostatų galiojimo laiko atžvilgiu problemų. Esminis momentas šiuo atveju yra tai, kad probleminių aspektų iškėlimas *per se* nesuponuoja jų išsprendimo, todėl išanalizavus probleminius aspektus, yra būtina rasti išeitis, kad tiek teorijoje, tiek ir praktikoje kiltų kuo mažiau neaiškumų. Tai padarius bus išryškintos ne tik baudžiamosios atsakomybės senaties instituto spragos, bet ir galimos pataisos.

Darbo tikslas – išnagrinėti baudžiamosios atsakomybės senaties institutą baudžiamojoje justicijoje.

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti baudžiamosios atsakomybės senaties sampratą.
2. Išskirti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino skaičiavimo kriterijus.
3. Nustatyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties sustabdymo, atsinaujinimo ir nutrūkimo kriterijus.
4. Išnagrinėti ir įvertinti Lietuvos Respublikos Seimo narės Morganos Danielės teiktą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą.
5. Atskleisti baudžiamojo proceso nutraukimo sąlygas ir civilinio ieškinio (ne)tenkinimo klausimą suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui.
6. Išanalizuoti nusikaltimus, kuriems nėra taikoma baudžiamosios atsakomybės senatis.

Tyrimo objektas – atskleisti baudžiamosios atsakomybės senaties instituto taikymą baudžiamojoje justicijoje. Dalis rašto darbo išimtinai skirta baudžiamosios atsakomybės senaties instituto probleminiams aspektams bei jų nagrinėjimui, tokiu būdu siekiant atskleisti senaties instituto spragas ir galimas pataisas.

Tyrimo metodai. Šiame rašto darbe naudoti lingvistinės analizės, sisteminis, lyginamasis istorinis, lyginimo ir diskriptyvinis metodai:

1. Lingvistinės analizės metodas šiame rašto darbe naudojamas siekiant atskleisti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties sampratą ir taikymo kriterijus.
2. Sisteminis metodas naudojamas siekiant atskleisti kaip yra nutraukiamas baudžiamasis procesas suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, kokiems nusikaltimams nėra taikoma senatis. Taip pat analizuojant civilinio ieškinio (ne)tenkinimo klausimą nutraukus baudžiamąją bylą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui ir vertinant 2023 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą.
3. Lyginamasis istorinis metodas šiame rašto darbe naudotas siekiant palyginti anksčiau galiojusio baudžiamojo įstatymo ir dabartinio baudžiamojo įstatymo senaties instituto nuostatas, terminus.
4. Lyginimo metodas taikytas analizuojant užsienio valstybėse įtvirtintą senaties institutą, lyginant jį su Lietuvos institutu.

5. Diskriptyvinis metodas naudotas aprašant baudžiamosios atsakomybės senaties rūšis ir terminus.

Darbo originalumas. Baudžiamosios atsakomybės senaties institutas buvo sąlyginai dažnas nagrinėjimo objektas 2009 - 2012 metais. Minėtu laikotarpiu straipsnius, monografijas rašė E. Riaubaitė ir S. Bikelis. Vėlesniu laikotarpiu baudžiamosios atsakomybės senaties tema nagrinėta tik tam tikrais aspektais, susijusiais su baudžiamosios bylos nutraukimu suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui ir nekaltumo prezumpcija. Taip pat pažymėtina, kad moksliniuose darbuose ši tema nagrinėta praktiškai tik apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties kontekste, tuo tarpu apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis nėra buvusi mokslinių darbų objektu. Šiame magistro darbe taip pat bus nagrinėjami baudžiamosios atsakomybės senaties probleminiai aspektai bei pateikiami galimi jų sprendimo būdai.

Pastebėtina, kad viešai skelbiamuose magistro darbuose baudžiamosios atsakomybės senaties instituto baudžiamosioje justicijoje tema per paskutinius 5 m. nebuvo nagrinėta. Kaip buvo minėta, ši tema buvo aktuali nagrinėjimu objektu ankstesniu laikotarpiu, tačiau nors baudžiamosios atsakomybės senaties instituto teisinis reguliavimas nėra žymiai pasikeitęs, autorės nuomone iki šios dienos egzistuoja itin aktualių probleminių aspektų, kuriuos kontraversiškai vertina tiek teismai, tiek ir doktrina.

Svarbiausi šaltiniai. Rašant magistro darbą buvo naudojami Lietuvos ir užsienio valstybių teisės norminiai aktai, specialioji literatūra ir teismų praktika. Šiame rašto darbe svarbiausias teisės norminis aktas yra Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Tuo pačiu ypatingai svarbus šaltinis yra specialioji literatūra, kuri padėjo atskleisti skirtingas kompetentingų autorių pozicijas dėl baudžiamosios atsakomybės senaties ir jos probleminių aspektų. Svarbiausi autoriai – E. Riaubaitė, S. Bikelis, G. Švedas ir M. Girdauskas. Kertinius šios temos probleminius aspektus padėjo atskleisti ir teismų praktika.

1. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SENATIES SAMPRATA, RŪŠYS IR TEISINĖ REIKŠMĖ

Šiuolaikinės teisinės valstybės akiratyje turime kruopščiai sureguliuotą baudžiamąjį teisinį mechanizmą. Baudžiamosios teisės kontekste esminiu teisės aktu, užtikrinančiu valstybės, visuomenės bei jos piliečių apsaugą tapo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK), kuriame įtvirtintas ir baudžiamosios atsakomybės senaties institutas (Pūraitė, 2021, p. 6). Senaties būtinumą patvirtina reikalavimas, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo turi būti patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn tuoj pat arba praėjus kuo trumpesniai laikui po nusikalstamos veikos padarymo (Švedas *et al.*, 2020, p. 273). Atsižvelgiant į tai BK kūrėjai naujajame kodifikuotame teisės akte privalėjo kruopščiai sureguliuoti baudžiamosios atsakomybės senaties institutą.

Dabartiniame baudžiamajame įstatyme yra įtvirtintos 2 baudžiamosios atsakomybės senaties rūšys. BK 95 straipsnyje įtvirtinta apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, o BK 96 straipsnis reguliuoja apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatį. Šiame darbe pirmiausiai bus apžvelgtos dabartiniame BK esančios baudžiamosios atsakomybės senaties rūšys bei jų taikymo sąlygos.

Suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui asmuo, kuris padarė nusikalstamą veiką nebegali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu yra suėjęs baudžiamajame įstatyme nustatytas terminas ir esant kitoms įstatyme nustatytoms sąlygoms (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) taip pat yra pažymėjęs, kad BK 95 straipsnis nustato asmens baudžiamojos persekiojimo ir baustinumo ribas laiko atžvilgiu. Tokia nuostata įstatyme įtvirtinta, atsižvelgiant į bausmės paskirtį, nes praėjus ilgesniai laikui nuo nusikaltimo padarymo paskirta bausmė nepasiektų įstatyme nurodytų tikslų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Be to, pabrėžtina, kad apkaltinamojo nuosprendžio senaties egzistavimas yra grindžiamas tuo, jog baudžiamoji atsakomybė turi atsirasti netrukus po nusikalstamos veikos padarymo arba alternatyviai praėjus kuo trumpesniai laikui, kadangi priešingu atveju mažėja baudžiamosios atsakomybės efektyvumas bei prevencinė reikšmė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat svarbu, kad šiuo institutu yra realizuojami ne tik humanizmo, bet ir teisingumo ir bausmės ekonomijos principai, tokiu būdu valstybė prisiima „atsakomybę“ už baudžiamosios teisės

tikslų nerealizavimą tinkamu laiku (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 492). Šiuo atžvilgiu galima teigti, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties institutas yra skirtas tam, kad nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui nebūtų priimtas apkaltinamasis nuosprendis tuomet, kai bausmės paskirtis jau nebeatitiktų savo tikslų, nurodytų BK 41 straipsnio 2 dalyje (Pūraitė, 2021, 4 p.).

Vis dėlto pažymėtina, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis yra taikoma esant BK 95 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punkte numatytiems sąlygoms. Pirmoji sąlyga – suėjęs apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas. Svarbu pabrėžti, kad šis baudžiamajame įstatyme nustatytas terminas priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos rūšies (nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimą) bei nusikaltimo grupės pagal sunkumą (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 493). BK 12 straipsnyje yra nurodyta, kad baudžiamasis nusižengimas yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą. Tuo tarpu BK 11 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad nusikaltimas yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė. Atsižvelgiant į tai suvokiama, kad baudžiamasis nusižengimas yra mažesnio pavojingumo veika, lyginant su nusikaltimu, už kurį kaip viena iš alternatyvių bausmių yra numatytas laisvės atėmimas. Dėl šios priežasties, kaip vėliau bus matyti, asmeniui padarius baudžiamąjį nusižengimą yra taikomas trumpiausias apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas, palyginti su nusikaltimais. Pirmosios sąlygos antrasis kriterijus, kaip minėta, yra nusikaltimo grupė pagal sunkumą. BK 11 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad nusikaltimai gali būti tyčiniai ir neatsargūs. Tyčiniai nusikaltimai skirstomi į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius. Atitinkamai minėto straipsnio 3-6 dalyse yra vardijamos tyčinių nusikaltimų kategorijos su paaiškinimais – trumpiausiais ir ilgiausiais laisvės atėmimo bausmės terminų rodikliais. Pavyzdžiui, BK 11 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija 6 metus laisvės atėmimo, bet neviršija 10 metų laisvės atėmimo. Tuo remiantis BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkte yra išvardinami apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai, atsižvelgiant į atitinkamos nusikalstamos veikos sunkumą pagal minėtas kategorijas. Taigi asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, jeigu yra praėję a) 3 metai, kai padarytas baudžiamasis nusižengimas; b) 8 metai, kai padarytas neatsargus arba nesunkus tyčinis nusikaltimas; c) 12 metų, kai buvo padarytas apysunkis

tyčinis nusikaltimas; d) 15 metų, kai buvo padarytas sunkus nusikaltimas; e) 25 metai, kai buvo padarytas labai sunkus nusikaltimas; f) 30 metų, kai buvo padarytas nusikaltimas, susijęs su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu. Dėl šios priežasties yra akivaizdu, kad kuo pavojingesnė padaryta nusikalstama veika ir kuo sunkesnis nusikaltimas, tuo yra ilgesnis apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas (Arbamavičius *et al.*, 2004, p. 493).

Antroji apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties sąlyga – asmuo šio termino laikotarpiu nesislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo. Pasislėpimu yra laikomi tokie tyčiniai asmens veiksmai, kai padaręs nusikalstamą veiką asmuo siekia išvengti baudžiamosios atsakomybės. Pavyzdžiui, asmuo pažeidžia jam paskirtos kardomosios priemonės reikalavimus, šaukiamas neatvyksta pas ikiteisminio tyrimo tyrėją, prokurorą ar teismą, taip pat keičia savo gyvenamąją ar darbo vietą, išvaizdą, gyvena turėdamas svetimus ar suklastotus dokumentus ir panašiai. Pabrėžtina, kad bet kurio alternatyvaus veiksmo padarymas galėtų būti vertinamas kaip kaltinamojo pasislėpimas nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo (Švedas *et al.*, 2020, p. 276). Tačiau šiuo atveju sprendžiant, ar asmuo slepiasi nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, ar atlikdamas nurodytus veiksmus kaltininkas suvokė, kad padarė nusikalstamą veiką ir yra ieškomas arba ateityje bus ieškomas dėl padarytos veikos, ir kad tam tikrus tyčinius veiksmus atliko siekdamas išvengti baudžiamosios atsakomybės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiuo atveju svarbu pabrėžti, kad pagal BK 95 straipsnio 3 dalį, asmeniui pasislėpus nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, senaties eiga sustoja. Senaties eiga atsinaujina nuo tos dienos, kurią asmuo yra sulaikomas arba kurią jis pats atvyksta ir prisipažįsta padaręs nusikaltimą.

Galiausiai trečioji sąlyga – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminu asmuo nepadarė naujos nusikalstamos veikos. Šiuo atveju svarbu pažymėti, kad senaties eiga nutrūksta tik padarius naują tyčinę nusikalstamą veiką, todėl asmeniui padarius neatsargią veiką senaties eiga neturėtų nutrūkti. Pabrėžtina, kad šiuo atveju pagal BK 95 straipsnio 4 dalį senaties eiga nutrūksta ir senaties eiga už pirmą nusikalstamą veiką pradedama skaičiuoti nuo tos dienos, kurią buvo padarytas naujas tyčinis nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas. Atsižvelgiant į minėtas sąlygas pabrėžtina, kad jos nėra alternatyvios, todėl privalo egzistuoti visų trijų minėtų sąlygų visuma apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties taikymui.

Lyginant su užsienio valstybėmis pažymėtina, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai, nors ir ne kardinaliai, tačiau skiriasi. Pavyzdžiui pagal Lenkijos

baudžiamojo kodekso 101 straipsnį ilgiausias senaties terminas yra 40 metų ir jis yra taikomas padarius nužudymo nusikaltimą, o trumpiausias – 5 metai (Lenkijos baudžiamasis kodeksas, 1997). Pagal Vokietijos baudžiamojo kodekso 78 straipsnį apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis už nužudymą iš viso nėra taikoma, o ilgiausias senaties terminas yra 30 metų, jeigu už nusikaltimą yra baudžiama laisvės atėmimu iki gyvos galvos (Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1998). Tuo tarpu trumpiausias senaties terminas sutampa su esančiu Lietuvoje, kuris yra 3 metai. Norvegijoje yra numatyti švelnesni, nei pastarieji minėti, apkaltinamojo nuosprendžio senaties terminai. Trumpiausias yra 2 metai, kai didžiausia įstatyme nustatyta bausmė yra bauda arba laisvės atėmimas iki 1 metų, o ilgiausias – 25 metai, kai didžiausia įstatyme nustatyta bausmė yra laisvės atėmimas iki 21 metų (Norvegijos Karalystės baudžiamasis kodeksas, 2015). Jungtinėje Karalystėje senaties terminas apskritai nėra numatytas, išskyrus vieną išimtį. Asmenims padarius tam tikrus nesunkius nusikaltimus, pavyzdžiui, susijusius su transporto priemonių eksploatavimu, licencijomis ar kita, tokias bylas nagrinėja Magistratų teismai. Specialaus Magistratų teismų įstatymo 127 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad teismas nenagrinėja bylos, jeigu procesas nebuvo pradėtas per šešis mėnesius nuo tada, kai nusikaltimas buvo padarytas (Vogler, 2021, p. 9).

Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis suprantama kaip baudžiamojo įstatymo nustatytas terminas, kuriam suėjus neįvykdytas apkaltinamasis nuosprendis negali būti vykdomas ir nuteistasis atleidžiamas nuo paskirtos bausmės atlikimo (Lietuvos Apeliacinio teismo 2017 m. liepos 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Be kita ko, pabrėžtina, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis yra besąlyginis nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimo nuo bausmės pagrindas - tai yra teismas turi pareigą taikyti apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties nuostatas, įtvirtintas BK 96 straipsnyje, jeigu yra nustatomos baudžiamajame įstatyme nurodytos sąlygos (Švedas *et al.*, 2020, p. 279-280).

Analizuojant apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties institutą suvokiama, kad ji yra taikoma esant 3 sąlygų visumai. Pirmoji sąlyga - suėjęs apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas. Pagal BK 96 straipsnio 1 dalies 1 punktą apkaltinamasis nuosprendis nevykdomas, jeigu jis nebuvo įvykdytas a) per 2 metus, kai paskirta bausmė už baudžiamąjį nusižengimą; b) per 3 metus, kai paskirta ne laisvės atėmimo bausmė, arba kai paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija 2 metų; c) per 5 metus, kai paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija 5 metų; d) per 10 metų, kai paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija 10 metų; e) per 15 metų, kai paskirta laisvės atėmimo bausmė viršija 10 metų ar paskirtas laisvės

atėmimas iki gyvos galvos. Atsižvelgiant į šiuos terminus yra matyti, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos rūšies (baudžiamasis nusižengimas ar nusikaltimas), paskirtos bausmės rūšies ir laisvės atėmimo bausmės dydžio, tai yra kuo asmuo padaro pavojingesnę nusikalstamą veiką, kuo griežtesnę bausmę skiria teismas apkaltinamuoju nuosprendžiu bei kuo didesnė paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymo trukmė, tuo yra ilgesni apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminai (Švedas *et al.*, 2020, p. 280).

Antroji sąlyga - asmuo apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino eigoje nevenge atlikti paskirtosios bausmės. Vengimu yra laikomi tokie tyčiniai nuteistojo veiksmai, kuriais jis tikslingai siekia išvengti paskirtos bausmės atlikimo. Kaip ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju asmeniui pasislėpus, taip ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties atveju asmeniui vengiant atlikti bausmę kai kurie pavyzdžiai būtų analogiški. Pavyzdžiui, tiek pasislėpimo, tiek ir vengimo atveju tinkamais pavyzdžiais būtų laikomi asmens slėpimasis nuo teisėsaugos institucijų, gyvenamosios vietos, darbo vietos ar išvaizdos keitimas, padirbtų ar svetimų dokumentų turėjimas ir panašiai. Tačiau vengimo atveju papildomu pavyzdžiu galėtų būti laikomas asmens pabėgimas iš suėmimo ar laisvės atėmimo bausmės atlikimo įstaigos po nuosprendžio įsiteisėjimo (Arbamavičius *et al.*, 2004, p. 498). Pažymėtina, kad pagal BK 96 straipsnio 3 dalį nuteistajam po nuosprendžio įsiteisėjimo vengiant atlikti bausmę, senaties eiga sustoja.

Galiausiai trečioji sąlyga - asmuo apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties laikotarpiu nepadarė naujos nusikalstamos veikos. Pagal BK 96 straipsnio 4 dalį nuteistajam iki apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino pabaigos padarius naują nusikalstamą veiką, senaties eiga nutrūksta. Tokiu atveju apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas pradamas skaičiuoti nuo naujo nusikaltimo ar baudžiamojai nusižengimo padarymo. Šiuo atžvilgiu ypatingai atkreipiamas dėmesys į tai, kad baudžiamajame įstatyme, kitaip nei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju, nėra įtvirtintas tyčinės nusikalstamos veikos padarymas. Taigi, asmeniui padarius neatsargų nusikaltimą dėl nusikalstamo pasitikėjimo ar nusikalstamo nerūpestingumo, apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas taip pat nutrūktų.

Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminai yra itin griežti Lenkijoje. Pagal Lenkijos baudžiamojai kodekso 103 straipsnį ilgiausias terminas yra 30 metų, kai asmuo nuteistas laisvės atėmimo bausme, ilgesne kaip 5 metai, o trumpiausia – 10 metų, kai paskirta

kita bausmę, nesusijusi su laisvės atėmimu (Lenkijos baudžiamasis kodeksas, 1997). Vokietijoje taip pat yra numatyti griežtesni terminai, negu Lietuvoje. Pagal Vokietijos baudžiamojo kodekso 79 straipsnį ilgiausias apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas yra 25 metai, kai buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė daugiau kaip 10 metų, o trumpiausias – 3 metai, kai paskirta bauda iki tam tikros sumos. Be to, jeigu paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė – apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis apskritai nėra taikoma (Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1998). Atitinkamai pagal Norvegijos baudžiamojo kodekso 93 straipsnį ilgiausias terminas yra 30 metų, o trumpiausias – 5 metai (Norvegijos Karalystės baudžiamasis kodeksas, 2015).

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, galima teigti, kad šiuolaikinis baudžiamasis įstatymas įtvirtina du atskirus institutus – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį bei apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatį. Baudžiamasis įstatymas įtvirtina atitinkamų sąlygų visumas, kurioms esant yra taikoma apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ar vykdymo senatis. Galiausiai pabrėžtina, kad tiek apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, tiek ir vykdymo senaties atveju kuo pavojingesnė nusikalstama veika padaryta ir kuo baudžiamojo įstatymo sankcijoje numatyta arba paskirta griežtesnė bausmė, tuo ilgesnis senaties terminas yra taikomas.

2. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SENATIES ISTORINĖ RAIDA

Aplinkybė, kad šiuo metu BK turime įtvirtintą baudžiamosios atsakomybės senaties institutą, neleidžia preziumuoti, kad šis institutas buvo įtvirtintas ir anksčiau galiojusiuose teisės aktuose. Dėl šios priežasties toliau lygiagrečiai bus analizuojama, ar baudžiamosios atsakomybės senaties institutas buvo numatytas anksčiau galiojusiuose teisės aktuose, kaip šis institutas kito istoriniu laikotarpiu bei kuo skiriasi dabartinis baudžiamosios atsakomybės senaties instituto reglamentavimas nuo anksčiau buvusio. Galiausiai šioje rašto darbo potemėje bus aptarta ir dabartinio BK apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo bei vykdymo senaties instituto raida.

Visų pirma svarbu pažymėti, kad tiek prūsų paprotinės teisės šaltinyje – 1340 m. Pamedės teisyne, tiek ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero patvirtintame teismo sprendimų rinkinyje – 1468 m. Kazimiero teisyne apie senatį ar panašų į jį institutą nėra užsimenama. Vėlesniu laikotarpiu - 1529 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) Pirmojo Lietuvos Statuto 7 skyriuje buvo įtvirtintos nuostatos apie žemės smurtus, muštynes ir bajorų užmušimą. Pirmosios senaties instituto užuomazgos buvo įtvirtintos minėto skyriaus 27 straipsnyje, kuriame nurodyta: „Taip pat, jeigu kas ką užpultų ar apvogtų, ar kieno žmogus pabėgtų pas kitą, ar kas už ką laiduotų, ar ką užmuštų, ar apiplėštų ir tai nukentėjusysis nutylėtų dešimt metų, tai dėl tokių dalykų reikia amžinai tylėti. O, jei kas kam padarytų smurtą, o nukentėjusysis dėl to tylėtų iki trijų metų, tai jis turi tylėti amžinai.“ (Gelumbauskienė, Šapoka, 2012, p. 123). 1588 m. LDK Trečiojo Lietuvos statuto 11 skyriuje buvo įtvirtintos nuostatos apie prievartą, muštynes ir galvažudynes² už bajorus. Minėto skyriaus 12 straipsnyje nurodoma: „Taip pat nustatome: jei kas nors mergaitę ar padorią moterį, kurio luomo ji bebūtų, išprievartautų <...>, o jei prievarta buvo įvykdyta tokioje vietoje, kur žmonės galėjo girdėti šauksmą, bet mergaitė ar moteris nešaukė apie prievartą, o tik po to apie tai papasakojo žmonėms, tada toks pasakojimas negali būti pripažintas kaip įrodymas, o tas kaltinamasis negali būti apkaltintas prievartavimu.“ (Gelumbauskienė, Šapoka, 2012, p. 156-157).

1918 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę liko galioti 1903 m. Rusijos imperijos baudžiamasis statutas (toliau – Baudžiamasis statutas). Pakoreguotas ir pritaikytas tuometiniam laikmečiui jis galiojo iki 1940 m. ir buvo pagrindinis nepriklausomos Lietuvos baudžiamosios teisės šaltinis (Maksimaitis, 2002). Baudžiamojo statuto 68 straipsnio 1 dalyje

² Žodžio „galvažudys“ sinonimai – žmogžudys, užmušėjas (lietuvių kalbos žodynas).

buvo nurodomos baudimo pašalinimo aplinkybės, kuomet „nėra baudžiama dėl pasenėjimo“³. Taigi, Baudžiamojo statuto 68 straipsnio 1 punkte buvo nurodyta: „Nebaudžiama dėl pasenėjimo: jei nuo tos dienos, kurią buvo padarytas nusikalstamasis darbas, ligi tos dienos, kurią prieš kaltinamąjį iškeltas nustatyta tvarka baudžiamasis tardymas, perėjo: padarius didįjį nusikaltimą, už kurį įstatyme aukščiausia bausmė yra nustatyta nužudyti, - 15 metų, kitokį didįjį nusikaltimą – 10 metų; nusikaltimą, už kurį įstatyme aukščiausia bausmė nustatyta kalėti grasos kalėjime, - 8 metai, kitokį nusikaltimą – 3 metai, ir nusižengimą – 1 metai.“ Baudžiamojo statuto 68 straipsnio 2 punkte buvo nurodyta: „Nebaudžiama dėl pasenėjimo: jei nuo tos dienos, kurią buvo padarytas didysis arba šiaip nusikaltimas, ligi tos dienos, kurią kaltininkas yra nusmerktas, perėjo dveja tiek, o nuo tos dienos, kurią buvo padarytas nusižengimas, ligi tos dienos, kurią buvo nusmerktas, - treja tiek laiko, kiek yra nurodyta šio straipsnio pirmame punkte“. Galiausiai 3 punkte buvo įtvirtinta: „Nebaudžiama dėl pasenėjimo, jei nuo tos dienos, kurią buvo padarytas sprendimas, ligi tos dienos, kurią jis imta vykdyti, išėjo šio straipsnio 2 punkte nustatyti terminai, kurie šiais atsitikimais yra skaitomi pagal bausmę, paskirtą teismo sprendimu.“ (Jablonskis, p. 30-31). Matyti, kad tuometiniu laikotarpiu Baudžiamajame statute buvo įtvirtintas senaties institutas bei jo taikymo taisyklės. Šiame teisės akte buvo nurodomi konkretūs senaties terminai, kurie priklausė nuo nusikalstamos veikos ar bausmės rūšies.

Senaties institutas itin detalai sureglamentuotas 1961 m. priimtame Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse⁴ (toliau – TSR BK). TSR BK 49 straipsnyje buvo numatyta patraukimo baudžiamajon atsakomybėn senatis, o 50 straipsnyje buvo įtvirtinta apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis. Nors TSR BK senaties normos savo turiniu buvo pakankamai panašios į šiuolaikinį senaties institutą, tačiau yra ir skirtumų, susijusių su senaties terminais ir kitais aspektais. Atsižvelgiant į tai, būtina detaliau išnagrinėti senaties institutą, kuris buvo numatytas anksčiau galiojusiam baudžiamajame įstatyme - TSR BK, bei palyginti jį su šiuolaikiniu senaties institutu, įtvirtintu BK.

TSR BK 49 straipsnio⁵ 1 dalies 1 punkte buvo numatyta, kad asmuo negalėjo būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, jeigu nuo tos dienos, kai jis padarė nusikaltimą, suėjo 1 metai nuo tos dienos, kai buvo padaryti nusikaltimai, numatyti TSR BK 116 straipsnio 1

³ Žodžio „pasenėjimas“ sinonimas – senatis (lietuvių kalbos žodynas).

⁴ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas įsigaliojo 1961 metų rugsėjo 1 dieną. Neteko galios nuo 2003 metų gegužės 1 dienos (t. y. nuo BK įsigaliojimo).

⁵ Toliau šioje temoje TSR BK 49 straipsnis bus analizuojamas remiantis pirmine 1961 m. gruodžio 28 d. redakcija.

dalyje, 132 straipsnio 1 dalyje, 133, 145, 163 straipsnio 1 dalyje, 173, 175, 189, 202 straipsniuose, 212 straipsnio 1 dalyje, 213, 214, 227, 240 straipsniuose (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis..., 1961). Svarbu pabrėžti, kad išanalizavus minėtus TSR BK straipsnius yra matoma, kad juos sieja sankcijos bei jų dydis. Priklausomai nuo atitinkamo nusikaltimo bei sankcijoje numatytos bausmės, asmeniui, kaip griežčiausia bausmė, galėjo būti skiriamas: 1) laisvės atėmimas nuo 3 mėnesių iki 2 metų; 2) skiriami pataisos darbai nuo 1 mėnesio iki 1 metų. Atsižvelgiant į tai suvokiama, kad TSR BK 49 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytas 1 metų senaties terminas buvo taikomas tiems nusikaltimams, kuriuos padarius grėšė švelnesnė sankcija, palyginti su kitais TSR BK numatytais nusikaltimais. Šiuo atžvilgiu pabrėžtina, kad BK apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų kontekste nėra išskiriamos atskiros nusikalstamos veikos ir nėra vadinami konkretūs BK Specialiosios dalies straipsniai. Toliau pagal TSR BK 49 straipsnio 1 dalies 2 punktą asmuo negalėjo būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu nuo tos dienos, kai jis padarė nusikaltimą, suėjo 3 metai nuo tos dienos, kai buvo padarytas nusikaltimas, už kurį pagal įstatymą gali būti skiriamas laisvės atėmimas ne daugiau kaip 2 metams arba bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus nusikaltimus, numatytus šio straipsnio 1 punkte; pagal 3 punktą – suėjo 5 metai nuo tos dienos, kai buvo padarytas nusikaltimas, už kurį pagal įstatymą gali būti skiriamas laisvės atėmimas ne daugiau kaip 5 metams; pagal 4 punktą – suėjo 10 metų nuo tos dienos, kai buvo padarytas nusikaltimas, už kurį pagal įstatymą gali būti skiriama griežtesnė bausmė, negu laisvės atėmimas 5 metams. Atsižvelgiant į tai yra matyti, kad anksčiau galiojęs TSR BK senaties terminą siejo: 1) su nusikaltimu, už kurį gali būti skiriama bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu; 2) su konkretaus nusikaltimo padarymu ir (ar) laisvės atėmimo bausmės dydžiu. Žvelgiant iš šio taško yra matomi akivaizdūs panašumai su šiuolaikiniu BK. Pavyzdžiui, TSR BK numatytas kriterijus – „padarytas nusikaltimas, už kurį gali būti skiriama bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu“, praktiškai galėtų būti lyginamas su BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto a) papunktyje numatytu kriterijumi, tai yra „kai padarytas baudžiamasis nusižengimas“. Analizuojant antrąjį kriterijų, kaip buvo minėta, BK numatyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai yra siejami ne su konkrečia nusikalstama veika, o su jos kategorija, tai yra ar padarytas neatsargus, nesunkus, apysunkis tyčinis, sunkus, labai sunkus nusikaltimas, ar nusikaltimas, susijęs su tyčiniu kito asmens gyvybės atėmimu. Tuo pačiu pažymėtina, kad nusikalstamos veikos rūšys pagal BK 11 straipsnį yra skirstomos siejant jas su konkrečios nusikalstamos veikos numatytu laisvės

atėmimo bausmės dydžiu. Dėl šios priežasties galima teigti, kad tiek TSR BK, tiek ir BK numatyti kriterijai, kurių pagrindu numatyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai yra pakankamai glaudūs.

Analizuojant TSR BK ir BK numatytus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus pirmiausiai pabrėžtina, kad pagal TSR BK trumpiausias senaties terminas buvo 1 metai, o šiuo metu BK numatyti 3 metai. Tuo tarpu ilgiausias senaties terminas pagal TSR BK buvo 10 metų, o atitinkamai pagal BK numatyta – 30 metų. Šioje vietoje atkreipiamas dėmesys, kad pagal BK 95 straipsnio 4 dalį apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, jeigu nuo to laiko, kai asmuo padarė nusikalstamą veiką, praėjo 25 metai, o nuo to laiko, kai padarė nusikaltimą, susijusį su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu, praėjo 30 metų ir senaties eiga nenutrūko dėl naujos tyčinės nusikalstamos veikos padarymo. Pagal TSR BK 49 straipsnio 3 dalį buvo numatytos 15 metų senaties termino „lubos“, tačiau šiuo atveju pabrėžtina, kad TSR BK neišskyrė nusikaltimų, susijusių su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu ir nenumatė išskirtinai ilgesnio senaties termino asmeniui, kuris padarė tokio pobūdžio nusikaltimą. Pavyzdžiui, TSR BK 104 straipsnyje buvo nurodyta, kad asmuo, kuris nužudo kitą asmenį, yra baudžiamas laisvės atėmimu nuo 3 iki 12 metų. Atitinkamai pagal TSR BK 49 straipsnio 1 dalies 4 punktą tokiu atveju buvo taikomas 10 metų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas. Kadangi pagal minėtą straipsnio dalį 10 metų senaties terminas buvo taikomas padarius bet kurį nusikaltimą, už kurį galėjo būti skiriama griežtesnė bausmė, negu laisvės atėmimas 5 metams, buvo susiklosčiusi paradoksali situacija. Asmeniui padarius, pavyzdžiui TSR BK 147 straipsnio 2 dalyje numatytą kvalifikuotą atvirą vagystę ar TSR BK 164 straipsnio 2 dalyje numatytą spekuliaciją versliškai ar stambiu mastu – visais atvejais patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas buvo toks pats kaip ir tyčinio nužudymo atveju, tai yra 10 metų. Tuo remiantis matyti, kad baudžiamosios atsakomybės realizavimas tyčinio gyvybės atėmimo atvejais nebuvo išimtinai išskirtas. Taigi analizuojant TSR BK ir BK numatytus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus akivaizdu, kad dabartiniame BK šie senaties terminai yra ilgesni.

Svarbu pabrėžti, kad TSR BK 49 straipsnio 2 dalyje buvo numatyta, kad senaties eiga nutrūksta, jeigu asmuo padaro naują nusikaltimą, už kurį pagal įstatymą gali būti skiriamas laisvės atėmimas daugiau kaip 2 metams. Tokiu atveju senatis pradeda skaičiuoti nuo to momento, kai buvo padarytas naujasis nusikaltimas. Pažymėtina, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigos nutrūkimas yra numatytas ir BK. Vis dėlto, šiuo atveju

svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad TSR BK buvo numatęs minėtą nutrūkimo sąlygą. Tuo tarpu BK numatyta, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eiga nutrūksta tik tuomet, kai asmuo padaro naują tyčinę nusikalstamą veiką. Taigi, net gi asmeniui padarius baudžiamąjį nusižengimą, už kurį nėra numatytas laisvės atėmimas, asmeniui senaties eiga nutrūktų. Šiuo atveju taipogi galima teigti, kad BK numato griežtesnę sąlygą senaties eigos nutrūkimui, nei buvo numatyta TSR BK. Be to, ankstesnis baudžiamasis įstatymas kaip ir BK numatė senaties eigos sustojimą bei atsinaujinimą. Lyginant šiuos baudžiamuosius įstatymus galima teigti, kad kriterijai yra praktiškai identiški. Visų pirma, tiek TSR BK, tiek ir BK senaties eiga sustoja, jeigu padarius nusikalstamą veiką asmuo pasislepia nuo ikiteisminio tyrimo (pagal TSR BK – tardymo) arba teismo. Taigi šiuo atžvilgiu numatyti tokie patys kriterijai. Toliau tiek pagal TSR BK, tiek ir pagal BK senaties eiga atsinaujina nuo to momento, kai asmuo yra sulaikomas, arba kai jis pats atvyksta ir prisipažįsta padaręs veiką. Šiuo atžvilgiu kriterijai taipogi sutampa. Galiausiai lyginant TSR 49 straipsnį ir BK 95 straipsnį pabrėžtina, šiuo metu pagal BK yra numatyta 13 nusikaltimų, kuriuos padarius nėra taikoma senatis. Tuo tarpu TSR BK pagal pirminę redakciją nenumatė nei vieno nusikaltimo, kuriam nebūtų taikomas senaties terminas. Tuo remiantis buvo susiklosčiusi situacija, kad padarius net ir pačius sunkiausius nusikaltimus, pavyzdžiui, teroristinį aktą ar kitus, buvo taikomas tas pats 10 metų patraukimo baudžiamajon atsakomybėn senaties terminas.

Analizuojant TSR BK 50 straipsnį⁶ - apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties institutą, pažymėtina, kad TSR BK numatė 3 atskirus terminus kuriems suėjus apkaltinamasis nuosprendis nebegali būti vykdomas. Tuo tarpu dabartinis BK numato 5 atskirus terminus. Be to, lygiai taip pat, kaip ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju, taip ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties atveju TSR BK 50 straipsnio 2 dalyje numatyta sąlyga dėl senaties eigos nutrūkimo. Minėtame straipsnyje buvo nurodyta, kad senaties eiga nutrūksta, jeigu nuteistasis vengia atlikti bausmę arba prieš sueinant terminams, padaro naują nusikaltimą, už kurį teismas nubaudžia laisvės atėmimu ne mažiau kaip 1 metams, nutrėmimu arba ištrėmimu ne mažiau kaip 3 metams. Šiuo atveju vėlgi yra matoma sąlyga, siejama su nusikaltimo sankcija. Tuo tarpu BK jokių išlygų ar sąlygų nenumato, tai yra senaties eiga nutrūksta nuteistajam iki apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino pabaigos padarius naują nusikalstamą veiką. Priešingai nei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo

⁶ Toliau šioje temoje TSR BK 50 straipsnis bus analizuojamas remiantis pirmine 1961 m. gruodžio 28 d. redakcija.

senaties atveju, šiuo atveju nebėra minima tyčia, todėl asmeniui padarius nusikalstamą veiką dėl neatsargumo, apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties eiga taip pat nutrūktų. Pakartotinai pažymėtina, kad tai gali būti ir baudžiamojo nusižengimo padarymas, už kurį yra skiriama bausmė, nesusijusi su terminuotu laisvės atėmimu. Taip pat pagal TSR BK nuosprendis negalėjo būti vykdomas, jeigu po to, kai jis buvo priimtas, praėjo 15 metų ir senatis nenutrūko dėl naujo nusikaltimo padarymo. BK bendruoju atveju numato identišką 15 metų apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties „lubą“. Tačiau šiuo atveju pabrėžtina, kad BK numatytas 15 metų terminas yra skaičiuojamas ne nuo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, kaip buvo numatyta TSR BK, o nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos. Papildomai pažymėtina, kad BK numato ir išimtinį apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminą, tai yra kai paskirtas laisvės atėmimas daugiau kaip 10 metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos, apkaltinamasis nuosprendis negali būti vykdomas, jeigu po jo įsiteisėjimo yra praėję 20 metų ir senaties eiga nenutrūko dėl naujos nusikalstamos veikos padarymo. Kaip buvo minėta, tokios išlygos TSR BK pirminėje redakcijoje nenumatė.

Paminėtina ir tai, kad TSR BK 49 straipsnis, reglamentavęs patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senatį buvo keistas ir pildytas 8 kartus. Žvelgiant į paskutinę minėto straipsnio redakciją⁷ senaties terminai nesikeitė, tačiau 49 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytų nusikaltimų sąrašas gerokai sutrumpėjo. Papildomai pažymėtina, kad vienas pakeitimas atliktas atsižvelgiant į mirties bausmės panaikinimą. Esminis TSR BK 49 straipsnio papildymas atliktas 1998 m. birželio 9 d. įstatymu Nr. VIII-776, kuriuo numatyta, kad nėra senaties genocido nusikaltimui ir karo nusikaltimams, numatytiems TSR BK 333-339 straipsniuose (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo..., 1998). Šiuo papildymu buvo pirmą kartą numatyti nusikaltimai, kuriems nėra taikomas senaties terminas. Paminėtina yra ir tai, kad TSR BK 50 straipsnis buvo keistas 2 kartus. Vis dėlto, esminių pakeitimų šio straipsnio atžvilgiu atlikta nebuvo – pakeitimai, kaip ir patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties atveju buvo susiję su mirties bausmės panaikinimu.

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. TSR BK neteko galios ir įsigaliojo BK. Analizuojant 95 straipsnio raidą po BK įsigaliojimo, svarbu paminėti, kad minėtas straipsnis nuo BK priėmimo buvo keistas ir papildytas 6 kartus. Atitinkami pakeitimai ir papildymai 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314, 2011 m. įstatymu Nr. XI-1291 ir 2014 m. įstatymu Nr. XII-776 buvo atlikti dėl

⁷ Paskutinis TSR BK 49 straipsnio pakeitimas atliktas 2000 m. rugsėjo 12 įstatymu Nr. VIII-1924. Įsigaliojo nuo 2000 m. rugsėjo 27 d.

procedūrinių priežasčių, kadangi buvo keičiami BK Specialiosios dalies nusikaltimų pavadinimai (Švedas *et al.*, 2017, p. 214). Tuo tarpu žymiai reikšmingesni yra kiti 3 pakeitimai ir papildymai. 2010 m. įstatymu Nr. XI-901 LR BK 95 straipsnyje: 1) prailginti senaties terminai; 2) patikslinta, kad senaties terminu asmuo turi nesislėpti nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo ir nepadaryti naujos tyčinės nusikalstamos veikos; 3) apibrėžti senaties eigos atsinaujinimo pagrindai; 4) numatyta specifika, kad jeigu nuo tam tikrų BK skyriuose numatytų nusikalstamų veikų nukentėjo nepilnametis, tokiu atveju senaties terminas negali baigtis anksčiau negu šiam asmeniui sueina 25 metai; 5) apibrėžti senaties eigos sustojimo pagrindai (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95..., 2010). Tuo tarpu antrasis reikšmingas pakeitimas įtvirtintas 2014 metų įstatymu Nr. XII-892. Šiuo įstatymu BK 95 straipsnis papildytas nauja 5 dalimi, kurioje nustatyta senaties specifika asmenims, kurie pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ar tarptautines teisės normas turi imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95..., 2014). Galiausiai 2019 m. įstatymu Nr. XIII-2334 BK 95 straipsnio 9 dalis papildyta nauju punktu, kuriame numatyta, kad nėra senaties kankinimui, kuris numatytas 100³ straipsnyje (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8..., 2019). Atsižvelgiant į tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio senatis buvo keista ir pildyta ne vieną kartą, tai rodo, kad šis institutas turėjo ne vieną spragą, tačiau jos buvo pastebėtos ir dalinai užpildytos. Be to, kai kuriems pakeitimams įtaką turėjo ir tarptautinė teisė.

Kitaip nei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, BK 96 straipsnis, kuris reglamentuoja vykdymo senatį – nebuvo pakeistas nuo pat BK priėmimo. Iš to, kad šis straipsnis nėra buvęs keičiamas daugiau nei 20 m. būtų galima preziumuoti, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties reguliavimas yra tinkamas. Vis dėlto, kaip bus matyti vėliau, yra probleminių aspektų, kylančių teismų praktikoje.

Iš to, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad senaties instituto užuomazgas galima matyti jau nuo LDK laikų. Vėlesniu laikotarpiu tam tikros nuostatos buvo vis labiau vystomos ir galiausiai TSR BK abi senaties rūšys buvo detalios sureguliuotos atskiruose straipsniuose. Lyginant TSR BK ir BK galima daryti išvadą, kad senačiai numatyti kriterijai yra labai panašūs, o kai kuriais atvejais – identiški. Galiausiai pabrėžtina, kad paskutinių 10 m. BK 95 straipsnio pakeitimais bei papildymais buvo užpildyta ne viena apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties spraga, o BK 96 straipsnis nebuvo keistas nuo pat BK priėmimo.

3. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SENATIES PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Baudžiamosios atsakomybės senaties institutas nuo pat BK įsigaliojimo pradžios nebuvo dažnas autorių nagrinėjimo objektas. Palaiapsniui Lietuvos Respublikos teismams susiduriant su tam tikromis baudžiamosios atsakomybės senaties instituto problemomis, buvo imta pastebėti, kad šis institutas turi spragų. Keli reikšmingi pokyčiai, susiję su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatimi, kaip minėta, įvyko 2010 m. ir 2014 m., tačiau visų spragų šie pakeitimai ir papildymai neužpildė. Atsižvelgiant į tai, kyla poreikis pateikti doktrinos ir teismų praktikos analizuotus aktualiausius baudžiamosios atsakomybės senaties instituto probleminius aspektus.

Ne vienas autorius neprieina bendros nuomonės dėl baudžiamosios atsakomybės senaties taikymo klausimo ar reglamentavimo tinkamumo. Pavyzdžiui, pasak Skirmanto Bikelio⁸: „Lietuvoje ir daugelyje kitų pasaulio šalių didžiajai daliai nusikalstamų veikų senatis yra taikoma. Tačiau baudžiamosios justicijos moksle nėra vienos nuomonės, kaip jos taikymas galėtų būti pagrįstas – kokie argumentai pateisina nukrypimą nuo legalumo principo praėjus tam tikram laikui nuo nusikalstamos veikos padarymo, kokią funkciją senatis atlieka“ (Bikelis, 2010, p. 16). Baudžiamosios atsakomybės senaties probleminius aspektus yra išvelgęs ir Gintaras Švedas⁹. Teigiama, kad 2000 m. BK senaties instituto reglamentavimo problematikos ir galimų pataisų darymo nėra atskleidusi nei LAT jurisprudencija, nei mokslinės publikacijos. Gintaro Švedo nuomone BK XII skyriaus vientisumas ir nuoseklumas kelia daug abejonių, kadangi yra nustatyta ne viena apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties spraga (Švedas *et al*, 2017, p. 222). Mindaugas Girdauskas¹⁰ taip pat yra iškėlęs ir analizavęs baudžiamosios atsakomybės senaties probleminį aspektą, susijusį su baudžiamosios bylos nutraukimo ir civilinio ieškinio (ne)tenkinimu (Girdauskas, 2020, p. 2).

Minėtos autorių ir mokslininkų pozicijos paskatino dar labiau įsigilinti į Lietuvos baudžiamosios atsakomybės senaties instituto problematikos nagrinėjimą. Atsižvelgiant į tai, toliau senaties problematika bus nagrinėjama remiantis mokslininkų pastebėjimais bei teismų praktikos suformuotomis nuostatomis.

⁸ Skirmantas Bikelis – Lietuvos teisės instituto (LTI) mokslininkas, vyresnysis mokslo darbuotojas.

⁹ Gintaras Švedas - teisininkas penalistas, VU teisės fakulteto profesorius, habilituotas daktaras.

¹⁰ Mindaugas Girdauskas – Lietuvos teisės instituto (LTI) tyrėjas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus vyriausiasis patarėjas.

3.1. Baudžiamosios atsakomybės senaties taikymo kriterijai

3.1.1. Baudžiamosios atsakomybės senaties terminų skaičiavimo kriterijai

Visų pirma, nagrinėjant apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį, BK 95 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, kad senaties terminas skaičiuojamas nuo nusikalstamos veikos padarymo iki nuosprendžio priėmimo dienos. Matyti, kad yra išskiriami 2 apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų skaičiavimo rodikliai, tai yra: 1) nusikalstamos veikos padarymo momentas bei 2) nuosprendžio priėmimo diena. Be to, pažymėtina, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas yra skaičiuojamas metais ir jis baigiasi BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytam atitinkamam metų skaičiui, 24 valandą, prieš prasidedant paskutinei termino dienai. Pažymėtina, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino pasibaigimas šventinę ar nedarbo dieną nėra pagrindas pratęsti senaties terminą (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 493). Atsižvelgiant į tai, svarbu suprasti, kaip šie 2 rodikliai – nusikalstamos veikos padarymo momentas bei nuosprendžio priėmimo diena yra suprantami bei aiškinami doktrinoje ir teismų praktikoje.

BK 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad nusikalstamos veikos padarymo laikas yra veikimo (neveikimo) laikas arba baudžiamojo įstatymo numatytų padarinių atsiradimo laikas, jeigu asmuo norėjo, kad padariniai atsirastų kitu laiku. LAT yra nurodęs, kad teismai, siekdami tinkamai nustatyti nusikalstamos veikos padarymo laiką, visų pirma turi nuspręsti, kuri BK 3 straipsnio 1 dalyje apibrėžta šio laiko nustatymo taisyklė yra taikoma konkrečiu atveju. Kiekvienu atveju, konstatuojant nusikalstamos veikos padarymo laiką, reikia nustatyti, kad buvo realizuoti visi būtinieji konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Jei iš nusikalstamos veikos padarymo mechanizmo matyti, kad asmuo (asmenys) norėjo (numatė ar siekė), kad baudžiamojo įstatymo nurodyti padariniai atsirastų kitu laiku (vėliau, nei padaryta veika), jos padarymo laiku laikytinas padarinių atsiradimo laikas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atsižvelgiant į tai suvokiama, kad atitinkamos veikos baigtumo momentas pirmiausiai priklauso nuo nusikalstamos veikos sudėties, tai yra ar ji yra materialioji ar formalioji. Be kita ko, kitoje LAT plenarinės sesijos nutartyje yra išaiškinta, kad tais atvejais, kai nusikalstama veika yra trunkamojo arba tęstinio pobūdžio ir nėra pagrindo nustatinėti jos laiko pagal padarinių kilimą, pripažįstama, kad tokios veikos laikas yra visas laikas, per kurį ji buvo daroma. Juridiškai svarbus laikas, nuo kurio

pradedama skaičiuoti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, yra tokios nusikalstamos veikos nutraukimo laikas (trunkamosios veikos atveju) arba paskutinio nusikalstamo veiksmo laikas (tęstinės veikos atveju) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiuo atveju svarbu pabrėžti, kad minėtas plenarinės sesijos išaiškinimas vienodai aktualus nustatant tiek formaliosiose, tiek materialiosiose sudėtyse apibrėžtų nusikalstamų veikų laiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kaip buvo minėta, pagal BK apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas yra skaičiuojamas iki nuosprendžio priėmimo dienos. Ši BK 95 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata reiškia, kad į apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį nėra įskaitomas laikas nuo nuosprendžio priėmimo iki jo įsiteisėjimo dienos (Švedas, 2020, p. 275). Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta: „Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis siejama su nuosprendžio priėmimu, o ne su jo įsiteisėjimu, kai nuteistajam atsiranda konkrečios įstatymuose nurodytos ir nuosprendžiu nustatytos teisinės pasekmės. Tais atvejais, kai nustatytas senaties terminas sueina po to, kai apkaltinamasis nuosprendis priimtas, nesvarbu, ar procesas tęsiamas apeliacinės ar kasacinės instancijos teisme, tai nėra pagrindas nutraukti bylą.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eiga baigiasi nuosprendžio priėmimo dieną pirmosios instancijos teisme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Be to, vienoje kasacinę instanciją pasiekusioje byloje buvo nustatyta, kad pirmosios instancijos teismas dėl tų pačių veikų buvo priėmęs du nuosprendžius, tai yra 2013 m. balandžio 12 d., kuris apeliacinės instancijos teismo buvo panaikintas ir byla perduota nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui, ir antrasis nuosprendis priimtas 2017 m. birželio 15 d. Apeliacinės instancijos teismas, perdavęs bylą nagrinėti iš naujo, nutartyje pažymėjo, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai skaičiuojami iki pirmojo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo teisme dienos, tai yra iki 2013 m. balandžio 12 d. LAT konstatavo, kad tokia apeliacinės instancijos teismo išvada yra neteisinga ir nurodė, kad 2013 m. balandžio 12 d. nuosprendis buvo panaikintas konstatuojant pirmosios instancijos teismo šališkumą. Atsižvelgiant į tai, LAT pritarė kasacinio skundo argumentams, kad teisinės pasekmės sukelia tik toks nuosprendis, kuris nėra panaikintas. Be to, dėl vienos ir tos pačios nusikalstamos veikos gali būti priimtas tik vienas teisinės pasekmės sukeliantis teismo nuosprendis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje

byloje). Be to, kartu pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 302 straipsnis įtvirtina nuostatas dėl nuosprendžio surašymo, o 303 straipsnis – nuostatas dėl nuosprendžio paskelbimo (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Atsižvelgiant į tai, kad pagal BK 95 straipsnio 2 dalį senaties terminas yra skaičiuojamas iki nuosprendžio priėmimo dienos, pabrėžtina, kad nuosprendis gali turėti teisinės reikšmės tik tada, kai jis yra paskelbtas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi net ir tuo atveju, kai faktiškai nuosprendis yra surašomas ankstesnę dieną, nei jis yra paskelbiamas, nuosprendyje vis tiek yra nurodoma tik jo paskelbimo data, kuri ir yra laikoma nuosprendžio priėmimo diena (Bikelis, 2012, p. 71-72).

Pažymėtina, kad pagal Lenkijos baudžiamojo kodekso 101 straipsnio 3, 4 dalis yra numatyta tokia pati taisyklė kaip ir Lietuvoje, tai yra apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo nusikalstamos veikos padarymo, o jei nusikalstama veika buvo tęstinė ar trunkamoji, tuomet nuo paskutinės nusikalstamos dienos. Tačiau yra įtvirtinta ir šios taisyklės išimtis, kuomet padarius tam tikras nusikalstamas veikas, senaties eiga pradedama skaičiuoti tik tuomet, kai nukentėjusiajam sukanka 40 m. (Lenkijos baudžiamasis kodeksas, 1997). Vokietijos baudžiamojo kodekso 78a straipsnyje yra numatyta tokia pati senaties termino pradžios skaičiavimo taisyklė (Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1998). Identiška taisyklė įtvirtinta ir Norvegijos baudžiamojo kodekso 87 straipsnyje, tačiau kartu įtvirtinta išimtis, kad padarius tam tikras nusikalstamas veikas, senaties eiga pradedama skaičiuoti nuo tos dienos, kuomet nukentėjusiajam sukanka 18 m. (Norvegijos Karalystės baudžiamasis kodeksas, 2015).

Nagrinėjant apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatį, pažymėtina, kad BK 96 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog senaties terminas yra skaičiuojamas nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos iki nuosprendžio vykdymo pradžios. Atsižvelgiant į šio instituto specifiką, lyginant su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatimi, yra akivaizdu, kad senaties termino skaičiavimo kriterijai skiriasi, tai yra numatyta: 1) nuosprendžio įsiteisėjimo diena, ir 2) nuosprendžio vykdymo pradžia. Lygiai taip pat kaip ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju, taip ir vykdymo senaties atveju terminas yra skaičiuojamas metais ir jis baigiasi praėjus senaties metų skaičiui 24 valandą, prieš prasidedant atitinkamai paskutinei termino dienai. Be to, apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino pasibaigimas švenčių ar nedarbo dieną nėra pagrindas pratęsti senaties terminą (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 498). Aukščiau nurodytus kriterijus taip pat yra būtina išanalizuoti.

Pirmasis apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties skaičiavimo kriterijus yra nuosprendžio įsiteisėjimo diena. Pagal BPK 336 straipsnio 1 dalį pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja, jei pasibaigus apeliacinio skundo padavimo terminui jis nėra apskūstas, o atitinkamai pagal BPK 313 straipsnio 3 dalį, apeliacinio skundo padavimo terminas yra 20 dienų nuo nuosprendžio paskelbimo dienos. Tuo tarpu pagal BPK 336 straipsnio 2 dalį, jei yra paduotas apeliacinis skundas, pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja nuo apeliacinės instancijos teismo sprendimo paskelbimo dienos, o pagal 3 dalį – apeliacinės instancijos teismo nuosprendis ir nutartis įsiteisėja nuo jų paskelbimo dienos. Tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas yra skaičiuojamas nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos, vertintina teigiamai, kadangi tik nuo nuosprendžio įsiteisėjimo nuteistajam kyla pareiga atlikti bausmę.

Kaip buvo nurodyta, apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis yra skaičiuojama iki nuosprendžio vykdymo pradžios. Bendrai, pagal BPK 342 straipsnio 1 dalį, įsiteisėjusį nuosprendį pateikia vykdyti jį priėmęs teismas ne vėliau kaip per 3 dienas nuo nuosprendžio įsiteisėjimo arba nuo bylos gražinimo iš apeliacinės instancijos teismo dienos. Tačiau yra numatyta ir išimtis, kad pagal BPK 337 straipsnio 1 punktą yra nepateikiamas vykdyti ir nevykdomas įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis, jeigu yra suėjusi BK 96 straipsnyje nustatyta apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis. Pažymėtina, kad nuosprendžio vykdymo stadija turi užtikrinti, kad teismo nuosprendis būtų tinkamai įgyvendintas. Ši stadija yra būtina kiekvienoje baudžiamojoje byloje, tačiau jos turinys gali būti skirtingas, priklausomai nuo paskirtos bausmės (Goda *et al.*, 2005, p. 518). Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau – BVK) 6 straipsnio 1 dalį – nuosprendį paskelbęs teismas išaiškina nuteistajam, kad jis privalo sumokėti baudą į Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą per 2 mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos ar per kitą teismo nustatytą laikotarpį (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2002). Taigi, nuteistajam padarius, pavyzdžiui, baudžiamąjį nusižengimą ir paskyrus baudos bausmę, tačiau jam pastarosios baudos bausmės neįvykdžius, atrodytų, kad tokiu atveju pagal BK 96 straipsnio 1 dalies 1 punkto b) papunktį nuteistasis paskirtos baudos bausmės nebeturėtų vykdyti praėjus 2 metams nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos. Vis dėlto, autorė, nagrinėdama klausimą dėl pastarojo apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino skaičiavimo kriterijaus pastebėjo, kad nuteistieji neretai prašo teismo pratęsti baudos bausmės sumokėjimo terminą.

Tuo remiantis kyla klausimas ar teismai gali pratęsti baudos bausmės sumokėjimo terminą bei jį nustatyti ilgesnį, nei BK įtvirtintas apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas. Taip pat ar atsakymui į šį klausimą turi įtakos tai, kad nuteistieji būna įvykdę dalį baudos bausmės. Vienoje baudžiamojoje byloje R. G. buvo nuteista pagal BK 182 straipsnio 2 dalį bei jai, be terminuoto laisvės atėmimo bausmės taip pat paskirta 200 MGL (7532 Eur) dydžio baudos bausmė, kurią nuteistoji turėjo sumokėti per 24 mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos. Pažymėtina ir tai, kad per nurodytą laikotarpį R. G. Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos buvo sumokėjusi dalį baudos bausmės, tai yra 525,00 Eur. Nuteistoji prašė teismo pratęsti terminą savanoriškam baudos sumokėjimui papildomiems 24 mėnesiams, pateikdama argumentus dėl savo sunkios finansinės padėties. Lietuvos apeliacinis teismas nuteistosios R. G. skundą atmetė argumentuodamas, kad pratęsus terminą baudos bausmės sumokėjimui, priverstinis baudos išieškojimas jau nebūtų galimas, nes tokiu atveju sueitų BK 96 straipsnio 1 dalies 1 punkto b papunktyje nustatyta 3 metų apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis ir nuteistoji apskritai išvengtų jai paskirtos baudos bausmės vykdymo. Lietuvos apeliacinis teismas taip pat akcentavo, kad nors BVK ir nėra numatytas teismą ribojantis maksimalus terminas, per kurį turi būti sumokėta bauda, visgi toks terminas išplaukia iš kitų įstatymo nuostatų ir negali viršyti BK 96 straipsnyje nustatytų apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminų. Toks terminas paprastai netgi turi būti trumpesnis, kad suėjus šiam terminui būtų spėta pradėti priverstinio išieškojimo procedūrą ir nebūtų išvengta teismo paskirtos bausmės (Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, kad pagal BVK yra skiriamas savanoriškas baudos bausmės sumokėjimas ir priverstinis baudos išieškojimas. Jeigu nuteistasis savanoriškai nesumoka baudos per įstatymo ar teismo nustatytą terminą, tokiu atveju pagal BVK 8 straipsnio 1 dalį ši bausmė pagal nuosprendį priėmusio teismo išduotą vykdomąjį raštą vykdoma priverstinai, o 4 dalyje nurodyta, kad priverstinio baudos išieškojimo tvarka nustatyta Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse. Taigi BK 96 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas kriterijus, kad senaties eiga skaičiuojama iki nuosprendžio vykdymo pradžios, baudos bausmės atžvilgiu reiškia, kad būtent priverstinis baudos išieškojimas turi būti pradėtas per BK 96 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitinkamame a) arba b) papunktyje numatytą terminą. Jeigu per šį terminą bauda nėra sumokama savanoriškai ir antstolis nepradedą priverstinio išieškojimo, tokiu atveju apkaltinamasis nuosprendis nėra vykdomas, kaip tai yra numatyta BK 96 straipsnyje bei BPK 337 straipsnio 1 punkte. Kadangi šio klausimo atžvilgiu LAT nėra priėmęs

nutarčių ir suformavęs praktikos, pažymėtina, kad šį aspektą patvirtina Lietuvos apeliacinio teismo praktika, pagal kurią nuosprendžio vykdymo pradžia siejama su teismo išduoto vykdomojo rašto pateikimu antstoliui ir vykdomosios bylos pradėjimu (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taigi apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atžvilgiu yra išskiriami 2 terminų skaičiavimo kriterijai, tai yra nusikalstamos veikos padarymo momentas ir nuosprendžio priėmimo diena. Nustatant nusikalstamos veikos padarymo momentą turi būti vadovaujama ne tik tuo, kad padaryta veika yra formalioji ar materialioji, bet ir tuo, ar ji buvo trunkamojo ar tęstinio pobūdžio. Senaties termino skaičiavimas iki nuosprendžio priėmimo dienos reiškia, kad toks nuosprendis neturi būti įsiteisėjęs, taip pat dėl tos pačios veikos turi būti priimtas tik vienas teisinis pasekmes sukeliantis teismo nuosprendis. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties atžvilgiu yra išskiriami kiti 2 kriterijai, tai yra nuosprendžio įsiteisėjimo diena ir nuosprendžio vykdymo pradžia. Baudos bausmės atžvilgiu vykdymas yra siejamas su priverstinio vykdymo pradžia, kuri negali būti vėlesnė negu baudžiamajame įstatyme nustatytas senaties terminas.

3.1.2. Baudžiamosios atsakomybės senaties eigos sustabdymas ir atsinaujinimas

Norint sistemingai išnagrinėti tiek apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties, tiek ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminų taikymą, būtina detaliau išnagrinėti senaties eigos sustojimo ir atsinaujinimo reguliavimą.

Nagrinėjant apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį pažymėtina, kad pagal BK 95 straipsnio 4 dalį, jeigu nusikalstamą veiką padaręs asmuo pasislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, senaties eiga sustoja. Pažymėtina, kad baudžiamajame įstatyme įtvirtinant pasislėpimą yra nurodyta formuluotė „nusikalstamą veiką padaręs asmuo“. Taigi pasislėpimo sąvoka nėra susijusi su nusikalstamą veiką padariusio asmens procesiniu statusu (įtariamasis, kaltinamasis). Asmuo gali neturėti jokio procesinio statuso, bet bus laikoma, kad jis slepiasi nuo teisėsaugos institucijų. Pasislėpusiu nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo laikomas ir tas asmuo, kuris neturi jokio procesinio statuso konkrečioje byloje, o pasislėpė iš karto padaręs nusikalstamą veiką ir nesvarbu, kad jam dar nebuvo pareikšti įtarimai ar kad jis dar nebuvo pripažintas įtariamuoju (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiuo atveju keliamas klausimas kokiais kriterijais remiantis yra

nustatoma, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo pasislėpė nuo teisėsaugos institucijų. LAT yra nurodęs, kad svarbu įvertinti, kaip nusikalstamą veiką padaręs asmuo suvokia savo situaciją (padarė jis nusikalstamą veiką ar ne) ir kokių veiksmų imasi. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatymas senaties eigos sustojimą sieja ne su asmens, o pasislėpimo faktu, taigi prioritetas teikiamas asmens elgesiui, o ne teisėsaugos institucijų veiksmams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip jau buvo minėta, asmens pasislėpimu gali būti laikoma jo išvykimas į užsienį, sistemingas persikėlimas ir kiti veiksmai, kuriais apsunkinamas jo pristatymas prokurorui ar teismui, tačiau asmuo turi suvokti, kad atlikdamas šiuos veiksmus jis siekia išvengti atsakomybės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokios pačios pozicijos laikosi ir doktrina, kuri nurodo, kad negali būti laikomas pasislėpusiu nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo asmuo, kuris, pavyzdžiui, pakeitė gyvenamąją vietą dėl vedybų, darbo ar tarnybos funkcijų atlikimo (Švedas *et al.*, 2020, p. 276). Taigi esminiu kriterijumi yra laikomas nusikalstamą veiką padariusio asmens suvokimas. Jeigu, pavyzdžiui, asmuo padarė nusikalstamą veiką ir išvyko gyventi į užsienį, tačiau asmuo nesuvokė, kad yra ar bus ieškomas ir savo veiksmais (išvykimu į užsienį) nesiekė išvengti baudžiamosios atsakomybės, tokiu atveju tai neturėtų būti laikoma pasislėpimu nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas neturėtų būti stabdomas. Pažymėtina, kad minėto BK 95 straipsnio 4 dalyje nurodoma, kad senaties eiga atsinaujina nuo tos dienos, kurią asmuo sulaikomas arba kurią jis pats atvyksta pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą. Atsižvelgiant į tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas buvo sustojęs, atitinkamai termino atsinaujinimas reiškia, kad jis yra skaičiuojamas toliau nuo sustojimo, o ne prasideda iš naujo. Galiausiai BK 95 straipsnio 4 dalyje taip pat yra nurodoma, kad apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, jeigu nuo to laiko, kai asmuo padarė nusikalstamą veiką, praėjo 25 metai, o nuo to laiko, kai padarė nusikaltimą, susijusį su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu, – 30 metų ir senaties eiga nenutrūko dėl naujos tyčinės nusikalstamos veikos padarymo. Atsižvelgiant į tai, pabrėžtina, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eiga negali būti sustojusi neribotą laiką. Praėjus baudžiamajame įstatyme nustatytam 25 arba 30 metų terminui, asmeniui negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, net jeigu asmuo ir slėpėsi nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo. Manytina, kad įtvirtintas teisinis reguliavimas yra teisingas, nes priešingu atveju asmeniui

pasislėpus nuo ikiteisminio tyrimo ir teisėsaugos institucijoms sulaikius jį po, pavyzdžiui, 40 metų ar daugiau ir atnaujinus senaties terminą, tai prieštarautų pačiai senaties instituto esmei.

Atitinkamai pagal BK 96 straipsnio 3 dalį yra numatyta, kad jeigu nuteistasis po nuosprendžio įsiteisėjimo vengia atlikti bausmę, senaties eiga sustoja. Kaip minėta, vengimu atlikti bausmę yra laikomi tokie tyčiniai nuteistojo veiksmai, kuriais jis tikslingai siekia išvengti paskirtos bausmės atlikimo. Pavyzdžiui, slepiasi nuo teisėsaugos institucijų, keičia gyvenamąją, darbo vietą, išvaizdą, gyvena turėdamas padirbtus ar svetimus dokumentus, pabėga iš suėmimo po nuosprendžio įsiteisėjimo ir panašiai. Tačiau vengimu atlikti bausmę nėra laikomi tokie nuteistojo veiksmai, kuriuose nėra tyčios išvengti bausmės atlikimo, pavyzdžiui, pakeičiama gyvenamoji vieta dėl darbo ir kita (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Tuo pačiu akcentuotina, kad jeigu asmuo buvo nuteistas arešto ar laisvės atėmimo bausme, tačiau vengia šią bausmę atlikti, tokia veika atitinka BK 242 straipsnio dispozicijoje įtvirtintą sudėtį. Vengimas atlikti baudžiamojo poveikio priemonę nestabdo apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino eigos. Tuo remiantis baudžiamojo poveikio priemonių paskyrimas, jų vykdymas ar nevykdymas neturi jokios įtakos ir reikšmės taikant apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatį (Švedas *et al.*, 2020, p. 281). Taigi BK 96 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta formuluotė „vengia atlikti bausmę“ yra parinkta tikslingai, tokiu būdu pabrėžiant, kad vengimas atlikti baudžiamojo poveikio priemonę nebūtų laikomas vengimu atlikti bausmę ir vykdymo senaties terminas nebūtų stabdomas. BK 95 straipsnio 3 dalyje taip pat nurodoma, kad nuosprendis nebegali būti vykdomas, jeigu po jo įsiteisėjimo dienos praėjo 15 metų, o kai paskirtas laisvės atėmimas daugiau kaip 10 metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos – 20 metų ir senaties eiga nenutrūko dėl naujos nusikalstamos veikos padarymo.

Be to, analizuojant apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino sustojimą, paminėtinas 2023 m. birželio 29 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) nutarimas byloje Renaldas Pauliukevičius prieš Lietuvą. 2004 m. pareiškėjas buvo nuteistas Lietuvoje ir jam paskirta galutinė 1 m. ir 3 mėn. laisvės atėmimo bausmė, atidedant bausmės vykdymą 2 m. ir 6 mėn. Nustatyta, kad dar neįsigaliojus nuosprendžiui pareiškėjas kirto Lietuvos valstybės sieną ir išvyko gyventi į Ispaniją. Pareiškėjui nesilaikant bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu nustatytų sąlygų buvo nuspręsta suimti pareiškėją ir paskelbti jo paiešką, ko pasekoje vėlesniu laikotarpiu pareiškėjas buvo suimtas Jungtinėje Karalystėje pagal Europos arešto orderį. 2020 m. pareiškėjas Lietuvoje kreipėsi į Alytaus apylinkės teismą teigdamas, kad

yra suėjęs apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas, todėl prašė atleisti jį nuo pareigos atlikti 2004 m. paskirtą bausmę. Tiek pirmos, tiek ir apeliacinės instancijos teismas atmetė pareiškėjo prašymą. Pakartotinai pažymėta, kad pareiškėjas dar neišsigaliojus nuosprendžiui išvyko iš Lietuvos, žinodamas, kad yra paskalbta jo tarptautinė paieška negrįžo į Lietuvą ir tai aiškiai rodė, kad jis vengia atlikti bausmę. 2020 m. pareiškėjas kreipėsi į EŽTT, teigdamas, kad tokie Lietuvos teismų sprendimai pažeidė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio 1 dalį. EŽTT nurodė, kad Lietuvos vidaus teisėje, tai yra BK 96 straipsnyje nustatyta procedūra yra pakankamai tiksli, nuosekli ir nuspėjama, todėl pareiškėjas negalėjo tikėtis, kad bus atleistas nuo bausmės vykdymo, nes nebuvo įvykdytos BK 96 straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodytos sąlygos. Tuo remiantis EŽTT atmetė pareiškėjo skundą (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2023 m. birželio 29 d. nutarimas byloje Renaldas Pauliukevičius prieš Lietuvą). Pažymėtina, kad BK 96 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties sustojimo maksimalus terminas galioja tik asmeniui vengiant atlikti bausmę. Asmeniui padarius naują nusikalstamą veiką šis terminas netaikomas. Galiausiai pažymėtina, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas atsinaujina nuo tos dienos, kurią nuteistasis pats atvyko atlikti bausmės ar buvo sulaikytas. Tuo remiantis, laikas, kurį nuteistasis vengė atlikti bausmę, į apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatį nėra įskaitomas. Šis terminas toliau yra skaičiuojamas tik atsinaujinus senaties eigai, tai yra nuo tos dienos, kurią nuteistasis pats atvyko atlikti bausmės arba buvo sulaikytas teisėsaugos institucijų (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 499).

Apibendrinant galima teigti, kad tiek apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties, tiek ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties institutai numato senaties eigos sustabdymą bei atsinaujinimą. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju eigos sustojimas yra siejamas su asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pasislėpimu. Tuo tarpu apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties atveju eigos sustojimas yra siejamas su nuteisto asmens vengimu atlikti bausmę. Vengimas atlikti baudžiamojo poveikio priemonę apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties eigos nestabdo.

3.1.3. Baudžiamosios atsakomybės senaties eigos nutrūkimas

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties nutrūkimas yra vienas iš labiausiai diskutuotinių senaties instituto aspektų. Klausimų kelia ne tik įstatymų leidėjo pasirinkta pozicija dėl naujos nusikalstamos veikos padarymo, bet ir tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatims yra nustatyti skirtingi naujos nusikalstamos veikos padarymo kriterijai. Atsižvelgiant į tai, matoma akivaizdi būtinybė išanalizuoti minėtą senaties eigos nutrūkimo institutą.

BK 95 straipsnio 8 dalyje yra nustatyta – jeigu asmuo iki šiame straipsnyje nurodytų terminų pabaigos padaro naują tyčinę nusikalstamą veiką, senaties eiga nutrūksta. Šiuo atveju senaties eiga už pirmą nusikalstamą veiką pradedama skaičiuoti nuo tos dienos, kurią buvo padarytas naujas tyčinis nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas. Ši baudžiamojo įstatymo nuostata reiškia, kad senaties laikas, praėjęs nuo pirmosios iki antrosios nusikalstamos veikos padarymo momento, anuluojamas, o apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis už kiekvieną nusikalstamą veiką pradedama skaičiuoti iš naujo nuo antros nusikalstamos veikos padarymo momento. Jei buvo padarytos kelios nusikalstamos veikos, senaties eiga už visas veikas pradedama skaičiuoti nuo paskutinės nusikalstamos veikos padarymo momento (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Baudžiamajame įstatyme *expressis verbis* įtvirtinta formuluo­­tė „asmuo padaro naują tyčinę nusikalstamą veiką“, todėl būtina nustatyti ar visais atvejais tokios nusikalstamos veikos padarymas turi būti konstatuotas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Vienoje kasacinę instanciją pasiekusioje baudžiamojoje byloje šalių buvo argumentuojama: „yra duomenų, kad išteisintieji yra padarę kitų nusikalstamų veikų, prie skundo pridėti pranešimų apie įtarimą ikiteisminio tyrimo byloje nuorašai, iš kurių matyti, kad J ir Ju. L. dėl mažametės E. L. laikymo savo namuose įtariamai neteisėtu laisvės atėmimu ir savavaldžiavimu.“, tokiu būdu teigiant, kad kaltinamiesiems apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas pagal BK 95 straipsnio 8 dalį buvo nutrūkęs padarius naujas nusikalstamas veikas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT yra nurodęs, kad formuluo­­tė „padaro naują tyčinę nusikalstamą veiką“ tiesiogiai nereikalauja formalaus kaltumo konstatavimo, tačiau rodo, kad siekiant taikyti šią nuostatą, asmens nekaltumo prezumpcija dėl naujos nusikalstamos veikos vis dėlto turi būti paneigta (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tai, ar kaltinamasis padarė, ar nepadarė nusikalstamas veikas, gali konstatuoti tik išsamiai ir nešališkai bylą išnaginėjęs teismas.

Priešingu atveju, remiantis tik prokuroro pateiktu dokumentu – kaltinamuoju aktu konstatuojant, kad kaltinamasis padarė nusikalstamas veikas, nutraukiančias senaties eiga, būtų pažeistas nekaltumo prezumpcijos principas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš to kas yra nurodyta, akivaizdu, kad nei pranešimas apie įtarimą, nei kaltinamasis aktas neleidžia preziumuoti, kad asmuo padarė naują tyčinę nusikalstamą veiką, todėl tokio fakto konstatavimui yra būtinas teismo nuosprendis. Vis dėlto, pažymėtina, kad pagal LAT formuojamą praktiką norint taikyti BK 95 straipsnio 8 dalyje įtvirtintą senaties eigos nutrūkimą, toks teismo nuosprendis neprivalo būti įsiteisėjęs. LAT yra nurodęs, kad nusikalstamos veikos padarymo faktas turi būti konstatuotas nuosprendžiu, tačiau šio nuosprendžio įsiteisėjimas nėra būtina apkaltinamojo teismo nuosprendžio dėl ankstesnių nusikalstamų veikų senaties nutrūkimo sąlyga, kai bylą nagrinėja tas pats teismas dėl visų kaltinamajam inkriminuojamų veikų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Ypatingai diskutuotinas klausimas yra dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties nutrūkimo sąlygos, kad senaties eiga nutrūksta asmeniui padarius naują tyčinę nusikalstamą veiką ar baudžiamąjį nusižengimą. Pagal BK 95 straipsnio 4 dalį (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) buvo numatyta, kad asmeniui padarius naują nusikalstamą veiką, senaties eiga nutrūksta ir tokiu atveju senaties eiga už pirmą nusikalstamą veiką buvo pradedama skaičiuoti nuo tos dienos, kurią buvo padarytas naujas nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas. Taigi pagal galiojusį reguliavimą senaties eiga nutrūkdavo asmeniui padarius tiek tyčinį, tiek neatsargų nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą. Vėlesniu laikotarpiu priėmus ir įsigaliojus BK 95 straipsnio pakeitimui buvo numatyta, kad senaties eiga nutrūksta padarius naują tyčinį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, tokiu būdu pabrėžiant, kad neatsargaus nusikaltimo padarymas nenutraukia apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino už pirmą nusikalstamą veiką. Šiuo atžvilgiu įdomu pastebėti, kad įstatymų leidėjas pasirinko poziciją pabrėžti tyčines nusikalstamas veikas, tačiau palikti nuostatą, kad asmeniui padarius baudžiamąjį nusižengimą senaties eiga vis tiek nutrūktų. Pasak Skirmanto Bikelio, nelabai įtikinamai skamba teiginys, kad naujai padaryta nusikalstama veika sugrąžina prieš daug metų padarytos nusikalstamos veikos aktualumą ir nubaudimo būtinybę, ypač, jei veikos yra skirtingo pobūdžio. Kai senaties eiga yra siejama su kitų nusikalstamų veikų padarymu, tampa įmanoma situacija, kad asmeniui kas kelis metus padarant, pavyzdžiui, baudžiamąjį nusižengimą, senaties terminai anksčiau jo padarytam nesunkiam nusikaltimui

nesueina ilgą laiką, nors faktiškai veika jau gali būti praradusi aktualumą visuomenei. Skirmanto Bikelio teigimu, nauja nusikalstama veika neaktualizuoja senosios nusikalstamos veikos tiek, kad jos baudžiamumo tikslingumas galėtų būti vėl atstatomas naujam senaties terminui (Bikelis, 2010, p. 17). Šiuo atžvilgiu yra išreiškiama pozicija, kad naujos nusikalstamos veikos padarymas, tokiu būdu nutraukiant senaties eigą, yra ne tik nepakankamai teoriškai pagrįstas, bet ir nefunkcionalus (Bikelis, 2012, p. 102). Iš šios pozicijos matyti, kad buvo kritikuojama ne tik tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas nutrūksta padarius baudžiamąjį nusižengimą, bet apskritai, kad ši eiga nutrūkdavo padarius bet kokią naują nusikalstamą veiką. Kita autorė – Eglė Riaubaitė taip pat pateikė argumentus, susijusius su senaties eigos nutrūkimu padarius naują tyčinį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą. Jos teigimu, nėra tikslinga BK nustatyti, kad tik tyčinė veika turi nutraukti anksčiau padarytos nusikalstamos veikos senaties terminą, nes neatsargūs nusikaltimai labai skiriasi savo pavojingumu. Pavyzdžiui, asmuo, dar nepasibaigus senaties terminui dėl anksčiau padaryto nesunkaus tyčinio nusikaltimo, padaro naują neatsargų nusikaltimą – vairuodamas transporto priemonę būdamas stipriai apsvaigęs nuo alkoholio pažeidžia kelių eismo taisykles ir dėl to mirtinai sužaloja kito automobilio keleivius. Autorė kėlė klausimą ar būtų teisinga, kad šis neatsargus nusikaltimas, kuris savo pavojingumu prilygsta sunkiam tyčiniam nusikaltimui, nenutrauktų dėl anksčiau padarytos nusikalstamos veikos besitęsiančių apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų. Manytina, kad kiekvienas į šį klausimą atsakytų neigiamai. Be to, įstatymų leidėjui būtų galima siūlyti, kad dėl anksčiau padarytos nusikalstamos veikos besitęsiančio senaties termino nenutrauktų tik baudžiamąjį nusižengimo padarymas, nes šios veikos, už kurias yra numatomos bausmės, nėra susijusios su laisvės atėmimu ir nėra tokios pavojingos kaip nusikaltimai (Riaubaitė, 2009, p. 14-15). Autorė pastarajai pozicijai pritaria iš dalies. Kaip buvo minėta, 2010 m. birželio 15 d. priimtu BK pakeitimu buvo atsisakyta buvusio reguliavimo, pagal kurį senaties eigą nutrūkdavo neatsargaus nusikaltimo padarymas. Manytina, kad šis įstatymų leidėjo žingsnis buvo kryptingas siekiant senaties eigos nutrūkimo sąlygos švelninimo ir tokiu būdu pabrėžiant, kad senaties eiga turėtų nutrūkti padarius tyčinius nusikaltimus. Pažymėtina, kad neatsargumas yra tokia kaltės forma, kai asmuo numatė, kad jo veikimas arba neveikimas gali sukelti pavojingas pasekmes, bet lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengimo. Be to, neatsargumas bus ir tuomet, kai asmuo nenumatė galimų pasekmių, nors galėjo ir turėjo jas numatyti (Abramavičius *et al.*, 1996, p. 204). Tuo tarpu tyčia yra tokia kaltės forma, kai asmuo suvokia

savo pavojingumą, numato šios veikos pavojingus padarinius ir siekia šių padarinių arba sąmoningai leidžia jiems kilti (Švedas *et al.*, 2020, p. 261). Atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamas veikas skiria kaltės forma ir tai, kad neatsargios veikos yra mažiau pavojingos nei tyčinės, autorė sutinka su šiuo metu egzistuojančiu teisiniu reguliavimu, pagal kurį senaties eiga nenutrūksta padarius neatsargų nusikaltimą. Vis dėlto, iš kitos pusės sutiktina tiek su Skirmanto Bikelio, tiek su Eglės Riaubaitės pozicija, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigos neturėtų nutraukti baudžiamojo nusižengimo padarymas ir tokia nuostata iš BK turėtų būti eliminuota. Pažymėtina, kad baudžiamojo nusižengimo pavojingumas, lyginant su nusikaltimu yra mažesnis. Be to, nusikaltimo padariniai paprastai būna sunkesni nei baudžiamojo nusižengimo (Švedas *et al.*, 2020, p. 152). Atsižvelgiant į tai, kontraversiškai vertintina įstatymo leidėjo pozicija, - kodėl įstatymų leidėjas, nusprenddamas švelninti senaties eigos nutrūkimo sąlygą, pasirinko eliminuoti neatsargų nusikaltimą, tačiau palikti baudžiamąjį nusižengimą. Autorės nuomone, toks įstatymų leidėjo žingsnis yra kritikuotinas, todėl autorės siūlymu BK 95 straipsnio 8 dalis turėtų būti pakeista: „jeigu asmuo iki šiame straipsnyje nurodytų terminų pabaigos padaro naują tyčinį nusikaltimą, senaties eiga nutrūksta. Šiuo atveju senaties eiga už pirmą nusikalstamą veiką pradedama skaičiuoti nuo tos dienos, kurią buvo padarytas naujas tyčinis nusikaltimas.“

Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties kontekste, BK 96 straipsnio 4 dalyje yra nurodyta, kad jeigu nuteistasis iki apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties termino pabaigos padaro naują nusikalstamą veiką, senaties eiga nutrūksta. Šiuo atveju apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo naujo nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo. Įdomu pastebėti, kad priešingai nei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju, apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties eigos nutrūkimas nėra buvęs doktrinos nagrinėjimo objektu. Pažymėtina, kad abiejų senaties rūšių eigos nutrūkimo sąlygos skiriasi. Kaip buvo minėta, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju, pagal galiojantį teisinį reguliavimą, senaties eigą nutraukia naujo tyčinio nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymas. Tuo tarpu apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties eigą nutraukia tiek tyčinio, tiek ir neatsargaus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymas, tai yra šiuo atveju jokių kriterijų nusikalstamai veikai nėra įtvirtinta. Pastaruoju klausimu per daugiau nei 20 m. nebuvo inicijuoti ir BK 96 straipsnio 4 dalies pakeitimai. Analizuojant šį klausimą manytina, kad vykdymo senaties eigos nutrūkimui nėra numatyta nusikalstamos veikos kriterijų, nes toks asmuo jau būna pripažintas kaltu ir jo

atžvilgiu yra priimtas apkaltinamasis nuosprendis bei paskirta bausmė. Priešingai nei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigos atveju, kuomet asmens atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis nėra priimtas ir jokia bausmė nepaskirta.

Taigi, pagal dabartinį teisinį reguliavimą yra kritikuotina tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigą nutraukia naujo tyčinio nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymas, todėl siūlytina eliminuoti baudžiamojo nusižengimo padarymą iš baudžiamojo įstatymo. Naujos nusikalstamos veikos padarymas turi būti pripažintas teismo nuosprendžiu, kuris neprivalo būti įsiteisėjęs. Tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties eigą nutraukia tiek tyčinio, tiek ir neatsargaus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymas, nėra ypatingai kritikuotina atsižvelgiant į šios senaties rūšies specifiką, kad asmuo jau yra nuteistas ir pripažintas kaltu pagal įsiteisėjusį teismo nuosprendį.

3.1.4. 2023 m. rugsėjo 8 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto vertinimas

Nagrinėjant klausimą dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų ir jų taikymo pastebėtinas vis dar kompetentingų autorių nuomonės bei pozicijos nesulaukęs klausimas dėl 2023 m. iškeltos iniciatyvos pakeisti BK 95 straipsnį. Tuo remiantis autorė išanalizuos pateiktą siūlymą bei pateiks poziciją.

2023 m. kovo 23 d. Seimo narė Morgana Danielė pateikė BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą. Pažymėtina, kad šiuo metu BK 95 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad jeigu nuo šio kodekso XVIII, XX, XXI, XXIII IR XLIV skyriuose numatytų nusikalstamų veikų nukentėjo nepilnametis, senaties terminas negali baigtis anksčiau, negu šiam asmeniui sueina 25 metai. Naujuoju BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projektu siūloma, kad BK 95 straipsnio 3 dalyje liktų tik 1) XVIII skyrius (nusikaltimai žmogaus sveikatai), 2) XX skyrius (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus laisvei), ir 3) XXIII skyrius (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai). Tuo tarpu likę 2 skyriai, tai yra 1) XXI skyrius (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui), ir 2) XLIV skyrius (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei) būtų perkelti į naują BK 95 straipsnio 3¹ dalį, kuri būtų išdėstyta taip: „Jeigu nuo šio kodekso XXI ir XLIV skyriuose numatytų nusikalstamų veikų nukentėjo nepilnametis, senaties terminas pradedamas skaičiuoti, kai aukai sukanka 35 metai.“ (Baudžiamojo kodekso 95 straipsnio

pakeitimo..., 2023). Iš to kas išdėstyta, matyti, kad siūloma keisti senaties termino skaičiavimo taisyklę nepilnamečių nukentėjusiųjų atžvilgiu bei nukentėjusiojo nepilnamečio amžiaus ribą. Toliau darbe bus analizuojamas pateiktas siūlymas, jo argumentavimas bei autorės vertinimas.

Pagal šio įstatymo projekto aiškinamąjį raštą dabar galiojantis senaties terminas dėl patirto seksualinio smurto nepilnamečių metais yra per trumpas. Argumentuojama, kad apie patirtą seksualinę prievartą vaikai dažniausiai nutyli bijodami smurtautojo ar aplinkinių reakcijų, dažnu atveju vaikai neturi tinkamų būdų parodyti ar pasakyti kitiems apie savo patirtis. „Visuomenėje neretai išgirstame suaugusių, jau vidutinio amžiaus sulaukusių, aukų prisipažinimus apie prieš kelis dešimtmečius vaikystėje patirtą seksualinę prievartą, tačiau tokios bylos nebegali būti nagrinėjamos dėl pasibaigusio senaties termino, todėl nusikaltimą įvykdęs asmuo nebegali sulaukti pelnytų bausmės, o nukentėjusysis – teisingumo.“ Dalyje Europos Sąjungos valstybių kai kurių nusikalstamų veikų prieš nepilnamečius atžvilgiu, senaties eiga neskaičiuojama, kol aukos nesulaukia tam tikro amžiaus. Lenkijoje nusikalstamų veikų seksualinei laisvei ir padorumui atžvilgiu, padarytų 18 metų neturintiems asmenims, senaties terminas negali baigtis tol, kol nukentėjusiam asmeniui nesukanka 40 metų, Ispanijoje šis amžius yra 35 metai, Vokietijoje 30 metų, o daugelyje kitų šalių – 18 metų. Aiškinamajame rašte, be kita ko, pažymėtina, kad nepilnamečiai seksualinio smurto nukentėjusieji dažnu atveju patiria seksualinę prievartą itin jauname amžiuje, todėl tuo metu (ir, galimai, ilgus metus po patirto smurto) socialinės ir psichologinės brandos stoka trukdo suvokti, kas su jais yra ar buvo daroma. Be to, seksualinis smurtas dažniausiai yra patiriamas iš pažįstamų asmenų, esančių artimoje aplinkoje, todėl moralinė, finansinė ir / ar faktinė priklausomybė nuo smurtaujančio asmens gali sustabdyti pranešti apie patiriamą prievartą (Aiškinamasis raštas dėl baudžiamojo kodekso 95..., 2023).

Dėl šio įstatymo pakeitimo projekto Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamentas pateikė išvadą, kurioje apibendrinant argumentuojama, kad siūlomu projektu senaties termino eigos skaičiavimo taisyklės keitimas, tai yra, kad senaties eiga būtų pradedama skaičiuoti ne nuo nusikalstamos veikos padarymo, o nuo to laiko, kai nukentėjusiajam asmeniui sukaktų tam tikras amžius, sistemiškai yra nederantis su šiuo metu egzistuojančiomis senaties termino eigos skaičiavimo taisyklėmis. Siūlomu įstatymo projektu nustačius senaties termino pradžią nuo nukentėjusiojo amžiaus, nebūtų užtikrintas teisinio reguliavimo nuoseklumas ir sistemiškumas. Be to, dėstoma pozicija, kad iš šio įstatymo projekto aiškinamojo rašto nėra aišku, kodėl pasirinkta būtent 35 metų amžiaus riba. Galiausiai

akcentuojami dar keli svarūs argumentai. Visų pirma, per ilgą laiką yra apsunkinamas įkalčių radimas, sumenksta sėkmingo kaltinimo perspektyvos bei gynybos galimybės surinkti duomenis, paneigiančius kaltinančius duomenis. Kituose BK skyriuose, tai yra XXIII, XVIII ir XX, kurių nesiūloma keisti, taip pat yra įtvirtinta ne viena brutali veika prieš vaikus, todėl abejotina, ar būtų pagrįsta išskirti tik minėtus BK XXI ir XLIV skyrius. Galiausiai nurodoma, kad prailginti senaties terminai, įsigalioję jau po inkriminuojamos nusikalstamos veikos padarymo ir sunkinantys kaltinamojo padėtį, negali būti taikomi retrospektyviai, todėl siūlomi BK 95 straipsnio 3 dalies pakeitimai ir papildymai neturėtų reikšmės tiriant iki įstatymo įsigaliojimo padarytas veikas. Atsižvelgiant į tai ką Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamentas išdėstė išvadoje, siūloma projekto nuostatas tikslinti, nustatant, kad jeigu nuo šio kodekso XXI ir XLIV skyriuose numatytų nusikalstamų veikų nukentėjo nepilnametis, senaties terminas negali sueiti anksčiau, nei nukentėjęs asmuo sulaukia ar būtų sulaukęs, pavyzdžiui, 35 metų. Taip pat pasisakyta, kad dėl siūlomo teisinio reguliavimo turėtų būti gauta Vyriausybės nuomonė (Teisės departamento išvada dėl baudžiamojo..., 2023).

2023 m. rugpjūčio 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą dėl BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, kuriuo nutarė pritarti šiam įstatymo projektui, tačiau pasiūlė Lietuvos Respublikos Seimui jį tobulinti, atsižvelgiant į pateiktas pastabas bei siūlymus (Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso..., 2023). Nurodoma, kad BK 95 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta senaties termino skaičiavimo taisyklė (nuo nusikalstamos veikos padarymo iki nuosprendžio priėmimo dienos) yra pagrindinė nuostata, kuria yra paremtas BK numatytas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties institutas. Dėl šios priežasties įtvirtintus projekte siūlomą teisinį reguliavimą, siejantį senaties termino skaičiavimo pradžios momentą būtent su nukentėjusiojo asmens amžiumi, būtų išbalansuotos galiojančios senaties taisyklės ir pažeista BK teisės normų sistema. Galiausiai pateikiant kitus argumentus Lietuvos Respublikos Vyriausybė siūlo pakeisti BK 95 straipsnio 4 dalies trečią sakinį ir išdėstyti jį taip: „Tačiau apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, jeigu nuo to laiko, kai asmuo padarė nusikalstamą veiką, praėjo 25 m., o nuo to laiko, kai padarė nusikaltimą, susijusį su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu, - 30 m., išskyrus atvejus, kai senaties eiga nutrūko dėl naujos tyčinės nusikalstamos veikos padarymo arba nėra pasibaigęs šio straipsnio 3¹ dalyje numatytas terminas“ (Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso..., 2023).

Visų pirma, sutiktina su Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento išvada ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu, kuriuose nurodoma, kad siūlomas

senaties termino skaičiavimo pradėjimas, kai aukai sueina 35 metai, nederėtų su šiuo metu numatytu reguliavimu. Kaip buvo minėta anksčiau, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo nusikalstamos veikos padarymo, todėl numatant, kad senaties eiga šiuo atveju išimtinai būtų pradedama skaičiuoti, kai aukai sukanka atitinkamas amžius, iškreiptų įtvirtintą taisyklę. Tuo remiantis sutiktina, kad pastarąją nuostatą reikėtų koreguoti, numatant, kad senaties terminas negali baigtis anksčiau, negu šiam asmeniui sueina, pavyzdžiui, 35 metai. Tokiu atveju senaties skaičiavimo taisyklė nebūtų iškreipta ir senaties eiga būtų pradedama skaičiuoti nuo nusikalstamos veikos padarymo.

Kitas diskusijų keliantis klausimas yra pasirinkta amžiaus riba. Kaip buvo minėta, šiuo metu BK 95 straipsnio 3 dalyje yra nurodyta, kad jeigu nuo BK XVIII, XX, XXIII ir XVII skyriuose numatytų nusikalstamų veikų nukentėjo nepilnametis, senaties terminas negali baigtis anksčiau, negu šiam asmeniui sueina 25 metai. Tai yra išimtis iš bendrosios taisyklės ir ji yra skirta įgyvendinti Europos Sąjungos teisės aktams (Švedas *et al.*, 2020, p. 275). Pagal 2010 m. BK 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamąjį raštą, įtvirtinant šią specialią senaties terminų skaičiavimo taisyklę nukentėjusių nepilnamečių asmenų atžvilgiu siekiama, kad įstatymo pakeitimai padidintų nusikalstamų veikų, nuo kurių nukentėję asmenys yra nepilnamečiai, išaiškinamumą ir bausmių neišvengiamumą. Taip pat nurodoma, kad tokiu būdu bus sudaromos sąlygos žalą patyrusiems asmenims, sulaukus pilnametystės, pakankamai ilgą laiką kreiptis į teisėsaugos institucijas dėl padarytos nusikalstamos veikos atskleidimo ir kaltininko nubaudo (Baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo..., 2010). Tačiau pažymėtina, kad dėl šio BK pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto išvadas, pasiūlymus ir pastabas pateikė visa eilė įstaigų bei institucijų. Pavyzdžiui, Seimo kanceliarijos Teisės departamentas teikė poziciją, kad nėra aišku, kodėl yra pasirinkta būtent 25 metų amžiaus riba, nes nuo to laiko, kuomet nukentėjusysis pasieks pilnametystę, iki kol jam sukaks 25 metai praeis net 7 metai. Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra pateikė nuomonę, kad projekte numatyta 25 metų amžiaus riba yra pernelyg ilga ir abejotina, kad toks reguliavimas padės atskleisti nusikalstamą veiką ir pasiekti teisingumą, kuomet nuo nusikalstamos veikos iki kol nukentėjusiajam sukaks 25 metai praeis keliolika metų. Dėl šios priežasties buvo siūloma numatyti 18 metų ribą. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija ir Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pritarė Seimo kanceliarijos Teisės departamento pastaboms bei nurodė, jog trūksta pagrįstumo dėl 25 metų ribos pasirinkimo. Šiai pozicijai antrino ir Mykolo Romerio

universiteto atstovai, kurie nurodė visiškai nesuprantantys, kodėl yra pasirinkta ši metų riba. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komitetas, atsižvelgdamas į nurodytas pastabas, pateikė poziciją: „Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtinama ir pastebima jau ne pirmą tendencija, kad turi būti stiprinamos nukentėjusiųjų teisės, o šiuo atveju, nukentėjusių nepilnamečių teisės. Juo labiau, kad nepilnametis ne viską gali suvokti ar yra priklausomas nuo artimųjų, kurie jo atžvilgiu galėjo padaryti nusikalstamą veiką, todėl tokia nuostata suprantama, proporcinga ir pagrįsta. Tai yra toks amžius, kai dieninio skyriaus studentai baigia aukštąjį mokslą.“ (Lietuvos Respublikos Seimo teisės..., 2010). Iš to kas yra nurodyta, akivaizdu, kad 25 metų amžiaus ribos nustatymas buvo itin kvestionuojamas. Kertiniai argumentai, kodėl buvo pasirinkta būtent 25 metų amžiaus riba, nebuvo pateikti, tačiau suvokiama, kad didesnis, nei 18 metų amžius įtvirtintas siekiant nukentėjusiųjų nepilnamečių apsaugos. Autorės nuomone, siūloma nustatyti 35 metų riba yra pernelyg ilga. Bendru atveju laikytina, kad asmuo, sulaukęs jau 18 metų amžiaus yra subrendęs, tačiau siekiant nepilnamečių nukentėjusiųjų apsaugos, BK numatytas dar 7 metais ilgesnis terminas, kuris, autorės nuomone, yra proporcingas ir leidžia nukentėjusiems nepilnamečiams ginti savo teises jau suaugus.

Galiausiai kyla klausimų ir dėl minėto projekto dalies, pagal kurią naujojoje BK 95 straipsnio 3¹ dalyje būtų išskirti XXI ir XLIV skyriai. Sutiktina, kad pastaruosiuose skyriuose įtvirtintos nusikalstamos veikos yra itin jautrios, ypač nepilnamečių nukentėjusiųjų atžvilgiu, Tačiau diskutuotinas klausimas yra dėl kitų skyrių, kurių atžvilgiu įstatymo pakeitimo projektas neapima. Sutiktina su Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento išvada, kad XVIII, XX ir XXIII skyriuose taip pat yra itin šiurkščių nusikalstamų veikų. Pavyzdžiui, BK 162 straipsnyje yra įtvirtinta vaiko išnaudojimo pornografijai sudėtis. Ši nusikalstama veika yra įtvirtinta XXIII skyriuje, todėl pagal minėtą įstatymo pakeitimo projektą nepatektų į kategoriją, kai nepilnamečiui nukentėjus nuo pastarosios veikos, senaties eiga negalėtų baigtis anksčiau, nei šiam asmeniui sueina 35 metai. Pažymėtina, kad literatūroje yra keliamas klausimas, ar ši nusikalstama veika neturėtų būti perkelta į XXI skyrių (Žekas, 2011, p. 105). Tokiu atveju BK 162 straipsnis jau patektų į minėtą BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto akiratį. Dėl šios priežasties svarstyтина, ar yra tikslinga išskirti tik kelis skyrius.

Taigi, autorė nepitaria šiuo metu pateiktam BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui, pagal kurį yra išskiriami 2 BK skyriai, kurių atžvilgiu senaties terminas prasidėtų

tuomet, kada nukentėjusiam nepilnamečiui sueina 35 metai. Senaties eigos skaičiavimo pradėjimo siejimas su nukentėjusiojo amžiumi iškreiptų šiuo metu esančią taisyklę, todėl siūlytina, kad senaties eiga negalėtų baigtis anksčiau negu asmeniui suėjus tam tikras amžius. Manytina, kad šiuo metu esantis teisinis reguliavimas, įtvirtinantis 25 metų ribą yra tinkamas. Galiausiai svarstyti ir diskutuoti tai, ar yra pagrįsta išskirti tik XXI ir XLIV skyrius šio įstatymo projekto kontekste.

3.2. Baudžiamojo proceso nutraukimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui

Teismams nagrinėjant baudžiamąsias bylas bei kilus klausimui dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino suėjimo, dažnai tuo pačiu tenka spręsti klausimą ir dėl baudžiamosios bylos nutraukimo. Pažymėtina, kad tiek teismuose, tiek ir doktrinoje buvo iškilęs klausimas kokių teismo baigiamuoju aktu turėtų būti baigiama baudžiamoji byla, taikant BK 95 straipsnyje numatytą apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį.

Pagal BPK galiojusį teisinį reguliavimą, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui baudžiamoji byla turėjo būti nutraukiama teismo nutartimi, jokių kitų alternatyvų BPK nebuvo numatyta. BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte (2016 m. birželio 2 d. redakcija) buvo nurodyta, kad baudžiamasis procesas negali būti pradamas, o pradėtas turi būti nutrauktas jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai. Tuo pačiu BPK 235 straipsnio 1 dalyje (2016 m. birželio 2 d. redakcija) buvo nurodyta, kad pasirengimo nagrinėti bylą teisme metu byla nutraukiama, kai yra BPK 3 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės, dėl kurių procesas negalimas <...>, 2 dalyje (2016 m. birželio 2 d. redakcija), be kita ko, įtvirtinta, kad šis klausimas yra nagrinėjamas teismo posėdyje, o 3 dalyje (2016 m. birželio 2 d. redakcija), kad teisėjas ar teisėjų kolegija šiuo klausimu priima nutartį nutraukti bylą. BPK 254 straipsnio 4 dalyje (2016 m. birželio 2 d. redakcija) nurodyta, kad nagrinėjimo teisme metu, kai nustatomos BPK 3 straipsnio 1 dalies 2-9 punktuose numatytos aplinkybės, byla nutraukiama teismo nutartimi. Atsižvelgiant į egzistavusį teisinį reguliavimą LAT laikėsi pozicijos, kad nustačius, jog suėjo senaties terminas, baudžiamoji byla turi būti nutraukta, o ne priimtas išteisinamasis nuosprendis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų..., 2010). Įstatymų leidėjas specialiai pabrėžė, kad esant BPK 3 straipsnio 1 dalies 2-9 punktuose numatytoms aplinkybėms, tarp jų ir suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui

nebegali būti priimtas ne tik apkaltinamasis, bet ir išteisinamasis nuosprendis bei nuosprendis nutraukti bylą. Tokiu atveju vienintelis sprendimas yra nutraukti bylą teismo nutartimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Svarbu pažymėti, kad šiam teisiniam reguliavimui doktrina nestokojo kritikos. Eglė Riaubaitė teigė: „taigi išeina, kad teismui nagrinėjant bylą ir staiga (arba ne staiga, bet neišvengiamai) bylos nagrinėjimo metu sueinant senaties terminui, teismas turi nutraukti visus veiksmus, įrodymų tyrimą, baigiamąsias kalbas ir nedelsdamas priimti nutartį nutraukti bylą dėl senaties. Bet ar toks teisinis reguliavimas tinkamas? Ar jis logiškas? (Riaubaitė, 2011, p. 6). Esminė kritika buvo teikiama dėl to, kad nagrinėjimo teisme metu nutraukus bylą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui baudžiamoji byla nėra išnagrinėjama iš esmės bei dėl to, kokių teismo baigiamuoju aktu turi būti baigiama baudžiamoji byla suėjus senaties terminui. Pažymėtina, kad Eglė Riaubaitė dar 2011 m. siūlė spręsti šią problemą keičiant kodeksą bei atsisakant BPK numatytos galimybės baudžiamąją bylą dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties nutraukti neišnagrinėjus bylos iš esmės (Riaubaitė, 2011, p. 10). Autorės teigimu, aplinkybė, kad asmuo nėra pripažįstamas kaltu, nereiškia, jog byla negali būti baigta nagrinėti ir negali būti konstatuota, kad buvo padaryta nusikalstama veika (Riaubaitė, 2011, p. 11). Tuo remiantis ji taip pat siūlė keisti BPK bei numatyti, kad teismas turėtų priimti nuosprendį, kuriuo baudžiamoji byla yra nutraukiama dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties, o jo aprašomojoje dalyje turėtų būtų nurodytos įrodyta pripažintos nusikalstamos veikos aplinkybės, įrodymai, kuriais grindžiamos teismo išvados, ir motyvai, kuriais vadovaujantis teismas atmetė kitus įrodymus, o rezoliucinėje dalyje – nusikalstama veika, dėl kurios padarymo priimamas sprendimas nutraukti bylą (Riaubaitė, 2011, p. 13).

Taip pat pažymėtina, kad pagal BPK 327 straipsnio 1 punktą (2016 m. birželio 2 d. redakcija) apeliacinės instancijos teismas turėdavo panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir nutraukti bylą, jeigu buvo BPK 3 straipsnio 1 dalies 3-7 punktuose numatytos aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas (tuo pačiu suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui). Atsižvelgiant į tai susiklostė situacija, kad jeigu, pavyzdžiui, pirmosios instancijos teismas priėmė išteisinamąjį nuosprendį kaltinamojo atžvilgiu, nuosprendį apskundus apeliacine tvarka ir teismui nustačius, kad yra suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, toks išteisinamasis nuosprendis turėdavo būti panaikinamas ir baudžiamoji byla turėdavo būti nutraukiama. Šiuo aspektu poziciją išsakė LAT, kuris nurodė,

jog ši norma nereiškia, kad turi būti paliekami neteisėti ir nepagrįsti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo išteisinamieji nuosprendžiai. Tokiu atveju apeliacinės instancijos teismas turi išnagrinėti visus byloje paduoto apeliacinio skundo esminius argumentus ir, nustatęs, kad pirmosios instancijos teismo išteisinamasis nuosprendis yra teisingas, palikti jį galioti, surašęs nutartį, kuri atitiktų įstatymo reikalavimus, o padaręs išvadą, kad šis nuosprendis neteisėtas ir nepagrįstas – jį panaikinti bei nutraukti bylą, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi LAT pateikus BPK 327 straipsnio 1 punkto išaiškinimą buvo suvokiama, kad apeliacinės instancijos teismas neprivalo visais atvejais naikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendžių.

Vis dėlto, analizuotinas klausimas ar suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui turėtų būti priimtas nuosprendis ar nutartis ir byla nutraukiama bei ar minėtu atveju teismai gali priimti išteisinamąjį nuosprendį. Atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją, kilus aiškinimo bei taikymo problemų teismų praktikoje, galiausiai šis klausimas pasiekė Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą (toliau – KT).

KT nagrinėjo trijų pareiškėjų – LAT, Lietuvos apeliacinio teismo ir Kauno apygardos teismo prašymus, kuriais pareiškėjai ginčijo BPK įtvirtintą teisinį reguliavimą, pagal kurį, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, teismas turi nutraukti bylą ir negali priimti ne tik apkaltinamojo, bet ir išteisinamojo nuosprendžio net ir tuo atveju, kai tęsti procesą teisme prašo kaltinamasis. Minėtų pareiškėjų teigimu, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, kaltinamajam turi būti suteikta teisė prašyti tęsti procesą teisme ir priimti išteisinamąjį nuosprendį, nes priešingu atveju sudaromos prielaidos kilti neatitaisomai žalai kaltinamojo garbei ir orumui, užkertamas kelias teismui teisingai išnagrinėti bylą. 2016 m. birželio 27 d. KT nutarimu pripažino, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijai prieštarauja BPK 235 straipsnio 1 dalis tiek, kiek ja nustatyta, kad byla nutraukiama, kai yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai; BPK 254 straipsnio 4 dalis tiek, kiek pagal ją nagrinėjimo teisme metu, kai yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, byla nutraukiama teismo nutartimi, teismui neišsprendus, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką; BPK 327 straipsnio 1 punktas tiek, kiek pagal jį apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį ir nutraukia bylą, jeigu yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, teismui neišsprendus, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios

padarymu buvo kaltinamas. Tuo remiantis KT akcentavo, kad įstatymų leidėjui galioja pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas užtikrinti, kad teismo sprendimu, priimamu pasibaigus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui, būtų išspręsta, ar kaltinamasis buvo pagrįstai kaltinamas padaręs BK numatytą nusikalstamą veiką, dėl kurios byloje palaikomas valstybinis kaltinimas, kad tuo atveju, jeigu teismo sprendimu būtų nepripažintas asmens kaltumas padarius nusikalstamą veiką, prokuroro palaikomas valstybinis kaltinimas būtų paneigtas ir panaikintas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas). Dėl šios priežasties 2017 m. lapkričio 28 d. priimtas BPK 3, 233, 235, 254, 303, 305, 307, 309, 327, 331, 387, 444 ir 251 straipsnių pakeitimo įstatymas¹¹. Vienu iš esminių momentu, atskiriančiu, kuomet teismas turi priimti nuosprendį, o kuomet nutartį tampa kaltinamojo valia, tai yra ar jis reikalauja tęsti baudžiamąjį procesą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui. Šiuo metu pagal BPK 254 straipsnio 4 dalį nagrinėjimo teisme metu, kai nustatoma BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta aplinkybė, baudžiamoji byla nutraukiama teismo nutartimi tik tuo atveju, jeigu kaltinamasis nereikalauja tęsti baudžiamąjo proceso. Galiausiai akcentuojama BPK 303 straipsnio 4 dalis, pagal kurią teismas taip pat nuosprendžiu nutraukia baudžiamąją bylą, jeigu bylos nagrinėjimo teisme metu nustatoma, kad kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, tačiau dėl šios nusikalstamos veikos suėjo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas. Iš to kas išdėstyta matyti, kad gali būti priimama tiek teismo nutartis, tiek ir teismo nuosprendis, priklausomai nuo tam tikrų sąlygų buvimo ar nebuvimo. Tai reiškia, kad: 1) teismo nutartis, kuria baudžiamoji byla yra nutraukiama turi būti priimta tuo atveju, jeigu kaltinamasis nereikalauja tęsti baudžiamąjo proceso, ir; 2) teismo nuosprendis, kuriuo baudžiamoji byla yra nutraukiama turi būti priimtas tuo atveju, jeigu kaltinamasis reikalauja tęsti baudžiamąjį procesą ir yra nustatoma, kad jis pagrįstai buvo kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu. Tačiau šiuo atveju natūraliai kyla klausimas – koks teismo baigiamasis aktas turėtų būti priimtas, jeigu asmuo nepagrįstai buvo kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu. Šiuo atveju galima teigti, kad teismo nuosprendis, kuriuo asmuo yra išteisinamas turi būti priimamas tokiu atveju, jeigu kaltinamasis reikalauja tęsti baudžiamąjį procesą ir yra nustatoma, kad jis buvo nepagrįstai kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu. Būtent tokį išaiškinimą pateikė ir KT minėtame nutarime (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas).

¹¹ Įsigaliojo 2017 m. gruodžio 5 d.

Pažymėtina, kad po KT priimto nutarimo praėjus mažiau nei pusei metų, LAT baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija pateikė išaiškinimą, kad po oficialaus KT nutarimo paskelbimo (2016 m. birželio 27 d.) neturi būti vadovaujamosi ankstesniais bendrosios kompetencijos teismų precedentais dėl bylos nutraukimo teisme suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, kurie buvo suformuoti iki šiuo nutarimu pripažįstant BPK 235, 254 ir 327 straipsnių nuostatas šiuo klausimu prieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Be to KT nutarime akcentavo, kad vien tai, jog minėti straipsniai tam tikra apimtimi pripažinti prieštaraujančiais Lietuvos Respublikos Konstitucijai, savaime nėra pagrindas atnaujinti baudžiamąjį procesą ir peržiūrėti galutinius teismų sprendimus bylose, kurios buvo nutrauktos suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas).

Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau išdėstyta, galima teigti, kad KT nutarimu buvo išspręstas klausimas koku teismo baigiamuoju aktu turi būti nutraukta baudžiamoji byla suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui. Nustatyta, kad baudžiamoji byla gali būti nutraukiama tiek teismo nutartimi, tiek ir nuosprendžiu, priklausomai nuo tam tikrų sąlygų egzistavimo. Taigi, jeigu kaltinamasis nereikalauja tęsti baudžiamojo proceso, baudžiamoji byla yra nutraukiama teismo nutartimi, o jeigu kaltinamasis reikalauja tęsti baudžiamąjį procesą ir yra nustatoma, kad jis pagrįstai buvo kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu – teismo nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla yra nutraukiama. Galiausiai, jeigu kaltinamasis reikalauja tęsti baudžiamąjį procesą ir yra nustatoma, kad jis buvo nepagrįstai kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, tokiu atveju turi būti priimamas teismo nuosprendis, kuriuo asmuo yra išteisinamas.

3.2.1. Civilinio ieškinio (ne)tenkinimas nutraukus baudžiamąją bylą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui

BPK 109 straipsnyje nurodyta, kad asmuo, dėl nusikalstamos veikos patyręs turtinės ar neturtinės žalos, turi teisę baudžiamajame procese pareikšti įtariamajam ar kaltinamajam arba už įtariamojo ar kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims civilinį ieškinį. Teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, nusprendžia civilinį ieškinį tenkinti visiškai, tenkinti iš dalies, atmesti ar palikti nenagrinėtą. Toliau bus analizuojama ar civilinis ieškinys gali būti tenkinamas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui ir nutraukus baudžiamąją bylą.

Visų pirma, pažymėtina, kad BPK atsakymo į pastarąjį klausimą nepateikia ir dėl šios priežasties atsakymų užuomazgos analizuotinos teismų praktikoje. LAT vienoje iš nutarčių, priimtoje iki 2016 m. birželio 27 d. KT nutarimo, konstatavo: „teismui priėmus sprendimą dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties taikymo, baudžiamieji teisiniai santykiai tarp asmens ir valstybės nutrūksta, nes išnyksta kaltininko pareiga atsakyti pagal baudžiamuosius įstatymus. Taigi jam baudžiamoji atsakomybė negali būti įgyvendinama, t. y. negali būti priimamas apkaltinamasis nuosprendis, skiriama bausmė ir negali atsirasti teistumas. Kadangi civilinis ieškinys baudžiamajoje byloje yra baudžiamųjų teisinių santykių dalis, šiems santykiams pasibaigus, civilinio ieškinio tenkinimas negalimas. Nutraukus baudžiamąją bylą dėl senaties, civilinis ieškinys baudžiamajoje byloje paliekamas nenagrinėtas.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamajoje byloje). Pažymėtina, kad pagal BPK 115 straipsnio 3 dalį teismas, priimdamas išteisinamąjį nuosprendį: 1) atmets civilinį ieškinį, jeigu neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo darant nusikalstamą veiką, 2) palieka civilinį ieškinį nenagrinėtą, jeigu kaltinamasis išteisinamas, nes nėra nusikaltimo ar baudžiamajojo nusižengimo požymių turinčios veikos. Šiuo atveju civilinis ieškovas turi teisę pareikšti ieškinį civilinio proceso tvarka. Kaip minėta, iki 2016 m. birželio 29 d. KT nutarimo, suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui baudžiamosios bylos buvo nutraukiamos teismo nutartimi. Tuo remiantis gaunasi išvada, kad tiek nutraukiant baudžiamąją bylą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaciai, tiek ir priėmus išteisinamąjį nuosprendį, civilinio ieškinio klausimas yra sprendžiamas taip pat, tai yra paliekant jį nenagrinėtą (Bikelis, 2012, p. 96). Eglės Riaubaitės teigimu, toks teisinis reguliavimas kritikuotinas, nes juo yra apsunkinamas nukentėjusiųjų materialinių teisių

įgyvendinimas, todėl civilinis ieškinys turėtų ir galėtų būti sprendžiamas nutraukiant bylą dėl senaties (Riaubaitė, 2011, p. 15). Tolimesniu laikotarpiu įstatymų leidėjas neinicavo BPK pakeitimų, todėl pagal nusistovėjusią teismų praktiką civiliniai ieškiniai, suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui, paliekami nenagrinėti.

Kaip buvo minėta anksčiau, po KT nutarimo pakeitus BPK teisinį reguliavimą, suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui teismas gali priimti nutartį arba nuosprendį, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, arba išteisinamąjį teismo nuosprendį, priklausomai nuo kaltininko valios – ar jis reikalauja tęsti baudžiamąjį procesą ar ne. Jeigu kaltinamasis reikalauja tęsti procesą, tokiu atveju byla yra nagrinėjama iš esmės ir dėl šios priežasties keliamas klausimas – jeigu yra nustatoma, kad kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, ar vėl gi visais atvejais civilinis ieškinys turi būti paliekamas nenagrinėtas. Jeigu atsakymas į šį klausimą yra teigiamas, tokiu atveju nukentėjusysis, kuris siekia žalos atlyginimo, yra verčiamas reikšti ir įrodinėti civilinį ieškinį naujai kitoje – civilinėje byloje. Pažymėtina, kad tokiu atveju žalos atlyginimas užtruktų dar ilgiau, nukentėjusysis patirtų ne tik papildomas laiko sąnaudas, bet ir išlaidas. Kadangi tokiu atveju baudžiamoji byla yra išnagrinėjama iš esmės ir baudžiamoji byla nutraukiama nuosprendžiu, manytina, kad civilinio ieškinio palikimas nenagrinētu neužtikrintų veiksmingo nukentėjusiojo teisių gynimo (Girdauskas, 2020, p. 23-24). Mindaugo Girdausko teigimu, sistemiškai vertinant EŽTT, KT jurisprudenciją ir kita, civilinis ieškinys tokioje situacijoje gali būti tenkinamas, jeigu bylą nutraukiant nuosprendžiu yra iš esmės išnagrinėjami fakto ir teisės klausimai bei užtikrinamos gynybos teisės (Girdauskas, 2020, p. 25). Vis dėlto, autorė negali pilnai sutikti su pastarąja mintimi, nes nekonstatavus asmens kaltumo ir tenkinant civilinį ieškinį kiltų kebli situacija nekaltumo prezumpcijos kontekste. Pažymėtina, kad Gintaro Godos nuomone, šiuo klausimu yra būtina keisti BPK bei užpildyti reguliavimo spragą, tai yra nustatyti, kaip turėtų būti išsprendžiamas civilinio ieškinio klausimas nutraukiant baudžiamąją bylą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju (Goda, 2018, p. 33). Be kita ko, Gintaras Goda yra nurodęs: „Tais atvejais, kai teismai darys išvadą, kad kaltinama buvo pagrįstai, teismai (tol kol BPK bus klausimas sureguliuotas, jei žinoma, apskritai bus padaryta) patys turės apsispręsti, kaip elgtis su civiliniu ieškiniu. Teismo išvada, kad kaltinama buvo pagrįstai, dažniausiai reikš, kad, teismo manymu, turtinė ar neturtinė žala nusikalstama veika buvo padaryta, tačiau, jei teismas dėl senaties suėjimo negalės pasisakyti, kad asmuo kaltas, atitinkamai jis, nepažeisdamas nekaltumo prezumpcijos principo, negalės daryti išvados dėl

civilinio ieškinio tenkinimo. Taigi geriausiai baudžiamojo proceso principus tokioje situacijoje atitiktų sprendimas palikti ieškinį nenagrinėtą, taip paliekant civiliam ieškovui galimybę žalos atlyginimo reikalauti civilinio proceso tvarka.“ (Goda, 2018, p. 32).

Atsižvelgiant į tai, kad BPK 115 straipsnyje yra sureguliuotas klausimas dėl civilinio ieškinio priėmus apkaltinamąjį arba išteisinamąjį nuosprendį, autorė sutinka, kad BPK privalo būti sureguliuotas klausimas dėl civilinio ieškinio (ne)tenkinimo nutraukus baudžiamąją bylą. Sutiktina su Gintaro Godos pozicija, kad užtikrinant nekaltumo prezumpcijos nepažeidžiamumą, civilinis ieškinys turėtų būti paliekamas nenagrinėtas ir tokiu būdu nukentėjusiajam suteikiant teisę reikšti ieškinį civilinio proceso tvarka.

4. NUSIKALTIMAI, KURIEMS NĖRA TAIKOMA BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SENATIS

Pagal anksčiau galiojusio TSR BK pirminę 1961 m. rugsėjo 7 d. redakciją¹² nebuvo numatytas nei vienas nusikaltimas, kuriam nebūtų taikoma baudžiamosios atsakomybės senatis. Inicatyva į TSR BK įtraukti pirmąjį nusikaltimą, kilo praėjus daugiau nei 35 metams po TSR BK įsigaliojimo. 1997 m. įstatymo projektuose Nr. P-759, P-760 aiškinamajame rašte nurodoma, kad vienas iš šio įstatymo projekto tikslų – nustatyti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus žmonijai, žmoniškumui bei genocidą. Siūloma kodeksą papildyti nauju skirsniu – nusikaltimai žmoniškumui, į kurį būtų inkorporuotas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos priimtas įstatymas „Dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą“. Atitinkamai įtraukus naują skirsnį, turi būti pakeistos ir normos, reglamentuojančios patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senatį (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo..., 1997). Būtiną baudžiamojo įstatymo pakeitimą liudijo ir juridinio skyriaus išvada, kurioje nurodoma: „kuo greičiau kriminalizuoti visus nusikaltimus žmoniškumui bei karo nusikaltimus Lietuvą įpareigoja visa eilė Jungtinių Tautų konvencijų, prie kurių Lietuva prisijungė bei Jungtinių tautų ir Europos Tarybos nutarimai dėl asmenų, kaltų dėl nusikaltimų žmoniškumui bei karo nusikaltimų buvusioje Jugoslavijoje persekiojimo bei bendradarbiavimo su Hagos Tribunolu (Juridinio skyriaus išvada dėl baudžiamojo..., 1997). Atsižvelgiant į tai 1998 m. balandžio 21 d. priimtas¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 62¹, 71 straipsniais ir 8¹, 24, 25, 26, 35, 49, 54¹, 89 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuriame pirmą kartą numatyta baudžiamoji atsakomybė už genocido nusikaltimo padarymą, bei papildytas 49 straipsnis, numatęs patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senatį, kuriame nurodoma, kad nėra senaties genocido nusikaltimui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo..., 1998).

Praėjus vos keliems mėnesiams, tai yra 1998 m. birželio 9 d. priimtas¹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo aštuonioliktuoju skirsniu „Karo nusikaltimai“ (333-344 straipsniais), 8¹, 24, 25, 26, 35, 49, 295 straipsnių papildymo ir pakeitimo, 219 ir 261 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. Aiškinamajame rašte buvo pažymėta, kad šis įstatymo projektas parengtas vykdant 1998 m. gegužės 27 d. Seimo nutarimą „Dėl masinių

¹² Įsigaliojo nuo 1961 m. rugsėjo 11 d.

¹³ Įsigaliojo nuo 1998 m. gegužės 6 d.

¹⁴ Įsigaliojo nuo 1998 m. birželio 24 d.

trėmimų iš Lietuvos į SSRS paskelbimo karo nusikaltimais“, kuriuo Seimas įsipareigojo iki 1998 m. birželio 14 d. priimti BK nuostatas dėl karo nusikaltimų. Reglamentuojant baudžiamąją atsakomybę už karo nusikaltimus buvo vadovautasi 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl civilių gyventojų gynimo karo metu ir 1968 m. lapkričio 26 konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui, prie kurių yra prisijungusi ir Lietuva. Aiškinamajame rašte pažymėtina, kad minėtos konvencijos karo nusikaltimu pripažįsta ir civilių gyventojų trėmimą karo bei okupacijos metu ir nustato, kad už šį, kaip ir daugumą kitų karo nusikaltimų, baudžiamosios atsakomybė senatis nėra taikoma (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo..., 1998). Šiuo baudžiamojo įstatymo pakeitimu kodeksas buvo papildytas 12 naujų karo nusikaltimų. Tuo pačiu buvo pakeistas ir 49 straipsnis, kuriame nurodoma, kad nėra senaties ne tik genocido nusikaltimui, bet ir kai kuriems naujai į kodeksą įtrauktiems karo nusikaltimams, tai yra 1) tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymui, 2) okupuotos valstybės civilių trėmimui, 3) tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žalojimui, kankinimui ir kitokiam nežmoniškam elgesiui su jais, 4) tarptautinės humanitarinės teisės normų dėl civilių ir jų teisių apsaugos karo metu pažeidimui, 5) draudžiamai karo atakai, 6) civilių ar karo belaisvių prievartiniam panaudojimui prieš ginkluotuosius pajėgose, 7) saugomų objektų naikinimui ar nacionalinių vertybių grobstymui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo..., 1998). Pažymėtina, kad šis aštuonių nusikaltimų sąrašas (kartu su genocido nusikaltimu), kuriems nėra taikoma senatis, nesikeitė iki pat naujojo BK priėmimo ir įsigaliojimo.

Pirminėje 2003 m. rugsėjo 26 d. BK 95 straipsnio redakcijoje¹⁵ buvo numatyta jau 11 nusikaltimų, kuriems nėra taikoma senatis. Lyginant šį 11 nusikaltimų sąrašą su anksčiau buvusiu 8 nusikaltimų sąrašu, pastebėtina, kad visi 8 nusikaltimai buvo perkelti į naująjį BK, tačiau tuo pačiu BK sąrašas nusikaltimų, kuriems nėra taikoma senatis, buvo papildytas 3 naujais nusikaltimais, tai yra 1) tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su žmonėmis (BK 100 straipsnis), 2) agresija (BK 110 straipsnis), 3) uždraustų karo priemonių naudojimas (BK 112 straipsnis). Praėjus daugiau nei 10 metų, tai yra 2014 m. kovo 13 d. buvo priimtas¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas, kuriuo, be kita ko, BK 100¹ straipsnyje kriminalizuotas priverstinio dingimo

¹⁵ Įsigaliojo nuo 2003 m. gegužės 1 d.

¹⁶ Įsigaliojo nuo 2014 m. kovo 25 d.

nusikaltimas bei papildyta BK 95 straipsnio 8 dalis, pagal kurią nėra senaties priverstinio dingimo nusikaltimui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7..., 2014). Pažymėtina, kad aiškinamajame rašte nurodoma, jog šio įstatymo projekto vienas iš siekių – įgyvendinti 2010 m. gruodžio 23 d. įsigaliojusią Jungtinių Tautų tarptautinę konvenciją dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo..., 2012). Be kita ko, įdomu pastebėti, kad pagal Jungtinių Tautų tarptautinės konvencijos dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo (toliau – Konvencija) 8 straipsnį, valstybei narei nėra įtvirtintas reikalavimas savo nacionaliniuose įstatymuose numatyti, kad nėra senaties priverstinio dingimo nusikaltimui. Minėtame 8 straipsnyje yra nurodoma: „Valstybė, šios Konvencijos Šalis, taikanti senaties terminą priverstinio dingimo nusikaltimui, imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas: a) būtų ilgas ir proporcingas šio nusikaltimo ypatingam sunkumui, b) prasidėtų nuo to momento, kai priverstinio dingimo nusikaltimas pasibaigia, atsižvelgiant į jo tęstinį pobūdį (Tarptautinė konvencija dėl asmenų apsaugos..., 2007). Iš to kas išdėstyta matyti, kad Konvencijoje reikalavimai senaties terminui priverstinio dingimo nusikaltimo atžvilgiu suformuoti pakankamai plačiai. Vis dėlto, Lietuva, atsižvelgdama į ypatingą šio nusikaltimo sunkumą priėmė kitą sprendimą – senaties netaikyti. Pastebėtina, kad šį pasirinkimą veikiausiai lėmė Tarptautinio baudžiamojo Romos statuto bei Jungtinių Tautų Konvencijos dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui reikalavimai, apie kuriuos detaliau bus dėstoma tolimesnėje skyriaus eigoje.

Vėlesniu laikotarpiu, tai yra 2019 m. liepos 16 d. priimtas¹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100³ straipsniu įstatymas, kuriuo BK 100³ straipsnyje kriminalizuotas kankinimo nusikaltimas bei numatyta, kad nėra senaties kankinimo nusikaltimui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8..., 2019). Aiškinamajame rašte nurodoma, kad šio įstatymo projektu Lietuvos nacionalinės teisės nuostatas siekiama tinkamai suderinti su Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ir žeminantį elgesį reikalavimais, taip pat siekiama įgyvendinti Jungtinių Tautų komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – Komitetas prieš kankinimą) sisteminio pobūdžio rekomendacijas Lietuvai, susijusias su nurodytos konvencijos reikalavimais. Aiškinamajame rašte, be kita ko, taip pat nurodoma, kad vadovaujantis Komiteto prieš kankinimą ataskaitose

¹⁷ Įsigaliojo nuo 2019 m. liepos 26 d.

nurodytomis rekomendacijomis, Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose kriminalizuotam kankinimo nusikaltimui neturėtų būti taikoma apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis (Aiškinamasis raštas dėl baudžiamojo kodekso 7..., 2019).

Nagrinėjant klausimą dėl nusikaltimų, kuriems nėra taikoma senatis, ypatingą svarbą turi 1968 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui, kurio 1 straipsnyje atitinkamai nurodoma, kad nesvarbu, kada šie nusikaltimai padaryti, senaties terminai nėra taikomi karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui, kaip jie apibrėžti 1945 m. rugpjūčio 8 d. Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatuose ir patvirtinti Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos 1946 m. vasario 13 d. rezoliucijoje 3 (I) ir 1946 m. gruodžio 11 d. rezoliucijoje 95 (I). Senatis taip pat netaikoma ypač sunkiems karo nusikaltimams, išvardintiems 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijose dėl karo aukų apsaugos, išskeldinimui pasinaudojant ginkluotu užpuolimu arba okupacija ir nežmoniškoms veikoms, pagrįstoms apartheido politika, taip pat genocido nusikaltimui, kuris yra apibrėžtas 1948 m. Konvencijoje dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį (Konvencija dėl senaties termino netaikymo..., 1968). Antrasis ypatingą reikšmę turintis teisės aktas yra 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, kurio 29 straipsnyje nurodyta, kad teismo jurisdikcijai priklausantiems nusikaltimams nėra taikomas joks senaties terminas. Atitinkamai 5 straipsnyje nurodoma, kad teismo jurisdikcijai priklauso tik labai sunkūs, visą tarptautinę bendriją verčiantys susirūpinti nusikaltimai. Prie šių nusikaltimų priskiriami a) genocido nusikaltimai, b) nusikaltimai žmoniškumui, c) karo nusikaltimai, ir d) agresijos nusikaltimas (Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas..., 1998).

Pažymėtina, kad šiuo metu BK yra numatyta 13 nusikaltimų, kuriems nėra taikoma senatis. Apžvelgus aukščiau nurodytus įstatymų pakeitimus, konvencijas bei kitus aktus pastebėtina, kad šis nusikaltimų sąrašas BK atsirado pagal tarptautinės teisės reikalavimus. Visi 13 BK 95 straipsnio 9 dalyje įtvirtinti nusikaltimai yra nurodyti Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statute. Toliau darbe bus analizuojama ar Lietuvoje yra buvę siūlymų į BK 95 straipsnio 9 dalį įtraukti nusikaltimus, kuriems nebūtų taikoma senatis, mūsų iniciatyva. Taip pat ar yra užsienio valstybių, kurios savo iniciatyva, be tarptautinės teisės reikalavimų, į savo baudžiamuosius įstatymus įtraukė nusikaltimus, kuriems nėra taikoma senatis.

2010 m. kovo 23 d. BK 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektu buvo siūloma praplėsti nusikaltimų, kuriems nėra taikoma senatis, sąrašą. Visų pirma, buvo siūloma

numatyti, kad senatis netaikoma labai sunkiems nusikaltimams, taip pat į BK 95 straipsnį įtraukti kyšininkavimo nusikaltimą (BK 225 straipsnio 3 dalis) (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95..., 2010). Dėl minėto įstatymo pakeitimo projekto pasiūlymus, pataisas ar pastabas teikė įvairios įstaigos ir institucijos. Seimo kanceliarijos Teisės departamentas nurodė, kad kyšininkavimas savo pavojingumu ar sankcija negali būti lyginamas su nusikaltimais žmoniškumui ir karo nusikaltimais. Kvalifikuotas kyšininkavimas priskirtinas net gi ne labai sunkiems, o sunkiems nusikaltimams, todėl tai, kad šio nusikaltimo atžvilgiu nebūtų taikoma senatis, negalima pagrįsti nusikaltimo pavojingumu. Šiai pozicijai pritarė ir Europos teisės departamentas prie Teisingumo ministerijos, Lietuvos apeliacinis teismas, Mykolo Romerio universitetas ir kiti kurie nurodė, kad kvalifikuoto kyšininkavimo įtraukimas į BK įtvirtintą nusikaltimų sąrašą, kuriems netaikoma senatis, yra netikslingas ir abejotinas. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra iš dalies pritarė įstatymo projektui, nurodydama, kad sutinka su siūlymu atsisakyti taikyti senatį labai sunkiems nusikaltimams, Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komitetas aukščiau nurodytoms pozicijoms pritarė, argumentuodamas tuo, kad būtų neproporcinga išskirti vieną nusikaltimą valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams bei tai sistemiškai nesiderintų su BK. Įdomu pastebėti, kad dėl šio įstatymo pakeitimo projekto buvo gautas Seimo narių Jono Juozapavičiaus ir Edvardo Žakario siūlymas BK numatyti, kad senatis nėra taikoma ne tik labai sunkiems, bet ir sunkiems nusikaltimams, argumentuojant tuo, kad žmogaus nužudymas dažnai yra priskiriamas sunkiems nusikaltimams. Taip pat gautas ir Seimo nario Vaidoto Bacevičiaus siūlymas papildyti BK 95 įtvirtintą nusikaltimų sąrašą bei numatyti, kad senatis nėra taikoma prekybai žmonėmis (BK 147 straipsnis) ir neteisėtam disponavimui labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu ir jų platinimui (BK 260 straipsnio 3 dalis), tačiau atsižvelgus į gautus pastebėjimus šių siūlymų buvo atsisakyta (Lietuvos Respublikos Seimo teisės..., 2010). Kaip buvo minėta, BK 95 straipsnio 9 dalyje įtvirtinti patys sunkiausi karo nusikaltimai ir nusikaltimai žmoniškumui. Dėl šios priežasties, autorės nuomone, kontraversiškai vertintini įstatymų projektai, kuriais siūloma netaikyti senaties pavieniams nusikaltimams, tokiems kaip kyšininkavimas, nekvalifikuotas nužudymas, kurie savo esme bei ypatingu sunkumu negali būti prilyginami genocidui, draudžiamai karo atakai ir kitiems nusikaltimams. Pagal atliktą analizę nuo pastarojo 2010 metų siūlymo, daugiau nėra buvę iniciatyvų keisti BK 95 straipsnio 9 dalį bei įtraukti kitus nusikaltimus, kuriems nebūtų taikoma senatis.

Analizuojant užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, pastebėtina, kad dalis valstybių numato daugiau nusikaltimų, kurių atžvilgiu nėra taikoma senatis. Pagal Lenkijos baudžiamojo kodekso 105 straipsnį, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis nėra taikoma šiems nusikaltimams: 1) nusikaltimams taikai, žmoniškumui ir karo nusikaltimams, 2) nužudymui, sunkiam kvalifikuotam sveikatos sutrikdymui, sunkiam kvalifikuotam sveikatos sužalojimui, laisvės atėmimui, sukėlusiam sunkias pasekmes, kurį įvykdė valstybės pareigūnas eidamas tarnybines pareigas, 3) nepilnamečio iki 15 metų išžagimui, kai veika padaryta itin žiauriai, sukėlė sunkius padarinius arba baigėsi asmens mirtimi (Lenkijos baudžiamasis kodeksas, 1997). Matyti, kad Lenkijoje, kaip ir Lietuvoje senatis netaikoma nusikaltimams taikai, karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui, tačiau iš kitos pusės ypatingas dėmesys skiriamas nusikaltimams gyvybei, sveikatai ir seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui. Pagal Vokietijos baudžiamojo kodekso 78 straipsnio 2 dalį apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis nėra taikoma nužudymui, o pagal 79 straipsnio 2 dalį apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis netaikoma paskyrus bausmę iki gyvos galvos (Vokietijos Federacijos baudžiamasis kodeksas, 1998). Toliau pagal Norvegijos baudžiamojo kodekso 91 straipsnį apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis apskritai nėra taikoma: 1) nužudymui, 2) lytiniam prievartavimui, 3) vaikų iki 14 metų prievartavimui, 4) lytiniam santykiams su vaikais nuo 14 iki 16 metų. Taip pat senatis netaikoma sunkiam kankinimui, priverstiniam dingimui sunkinančiomis aplinkybėmis ir pavojaus visuomenei sukėlimui, jeigu šių nusikaltimų pasekmė yra asmens mirtis. Galiausiai pažymėtina, kad Norvegijos baudžiamajame įstatyme yra įtvirtinta taisyklė, kad senatis netaikoma genocidui, nusikaltimams žmoniškumui, karo nusikaltimams ir teroro aktams, jeigu už šiuos nusikaltimus baudžiama laisvės atėmimu 15 metų ar daugiau. Pažymėtina, kad pagal Norvegijos baudžiamojo kodekso 96 straipsnį anksčiau minėtų veikų atžvilgiu nėra taikoma ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis (Norvegijos baudžiamasis kodeksas, 2015).

Šiuo metu BK yra numatyta 13 nusikaltimų, kuriuos padarius apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis nėra taikoma. Pastebėtina, kad nusikaltimų sąrašas yra įtvirtintas vadovaujantis tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikalavimais. Lietuvoje yra buvę iniciatyvų, siūlant netaikyti senaties sunkiems, labai sunkiems nusikaltimams, kvalifikuotam kyšininkavimui, nužudymui ir neteisėtam disponavimui labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu ir jų platinimui, tačiau su pastaraisiais siūlymais nebuvo sutikta.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Baudžiamosios atsakomybės senatimi valstybė prisiima atsakomybę už baudžiamosios atsakomybę tinkamą realizavimą laiku. Priešingu atveju, priėmus apkaltinamąjį nuosprendį praėjus neproporcingai ilgam laiko tarpui po nusikalstamos veikos padarymo, paskirta bausmė nepasiektų savo tikslų. Pirmosios baudžiamosios atsakomybės senaties instituto užuomazgos matomos LDK statutuose. Vėlesniu laikotarpiu institutas buvo vis labiau vystomas, kol galiausiai TSR BK atskirais straipsniais išskiriamos šiuo metu žinomos senaties rūšys, kurios yra sureguliuotos itin panašiai. Iki šios dienos atlikti BK 95 straipsnio pakeitimai neužpildė visų esamų instituto spragų, o BK 96 straipsnis nėra keistas nuo pat BK priėmimo.
2. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų skaičiavimo kriterijai yra nusikalstamos veikos padarymo momentas ir nuosprendžio priėmimo diena. Nustatant nusikalstamos veikos padarymo momentą atsižvelgiama į nusikalstamos veikos sudėtį ir tęstinumą. Senaties terminas skaičiuojamas iki nuosprendžio priėmimo dienos pirmos instancijos teisme, kuris neturi būti įsiteisėjęs, o dėl tos pačios veikos turi būti priimtas tik vienas teisinės pasekmės sukeliantis teismo nuosprendis. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties atžvilgiu išskiriami kriterijai yra nuosprendžio įsiteisėjimo diena ir nuosprendžio vykdymo pradžia. Baudos bausmės atžvilgiu vykdymas yra siejamas su priverstinio vykdymo pradžia, kuri negali būti vėlesnė negu baudžiamajame įstatyme nustatytas senaties terminas.
3. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties, tiek ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties institutai numato senaties eigos sustabdymą bei atsinaujinimą. Pirmuoju atveju eigos sustojimas yra siejamas su asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pasislėpimu, o antruoju - eigos sustojimas yra siejamas su nuteisto asmens vengimu atlikti bausmę. Asmuo turi suvokti, kad jis savo veiksmais siekia išvengti baudžiamosios atsakomybės arba bausmės vykdymo. Vengimas atlikti baudžiamąjį poveikio priemonę apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties eigos nestabdo. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigą nutraukia naujo tyčinio nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimo padarymas, siūlytina eliminuoti baudžiamąjį nusižengimo padarymą iš baudžiamąjį įstatymo. Naujos nusikalstamos veikos padarymas turi būti pripažintas teismo nuosprendžiu, kuris neprivalo būti įsiteisėjęs. Tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties eigą nutraukia tiek tyčinio, tiek

- ir neatsargaus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymas, nekritikuotina atsižvelgiant į šios senaties rūšies specifiką, kad asmuo jau yra nuteistas ir pripažintas kaltu pagal įsiteisėjusį teismo nuosprendį.
4. Nepritariama 2023 m. inicijuotam BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui, pagal kurį yra išskiriami 2 BK skyriai, kurių atžvilgiu senaties terminas būtų pradamas skaičiuoti, kai aukai sukanka 35 metai. Senaties eigos skaičiavimo pradėjimo siejimas su nukentėjusiojo amžiumi iškreiptų senaties skaičiavimo taisyklę. Teisinis reguliavimas, įtvirtinantis 25 metų ribą yra tinkamas.
 5. Suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui baudžiamoji byla gali būti nutraukiama tiek teismo nutartimi, tiek ir nuosprendžiu, priklausomai nuo kaltinamojo valios. Kaltinamajam nereikalaujant tęsti baudžiamąjį procesą, baudžiamoji byla nutraukiama teismo nutartimi, o reikalaujant tęsti baudžiamąjį procesą ir nustatant, kad jis pagrįstai buvo kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu – teismo nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla yra nutraukiama. Kaltinamajam reikalaujant tęsti baudžiamąjį procesą ir nustačius, kad jis buvo nepagrįstai kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, turi būti priimamas teismo nuosprendis, kuriuo asmuo yra išteisinamas. Užtikrinant nekaltumo prezumpcijos nepažeidžiamumą, nutraukus baudžiamąją bylą nuosprendžiu ir nustačius, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas, civilinis ieškinys taip pat turėtų būti paliekamas nenagrinėtas, nukentėjusiajam suteikiant teisę reikšti ieškinį civilinio proceso tvarka.
 6. Lietuvoje buvusios iniciatyvos siūlant netaikyti baudžiamosios atsakomybės senaties pavieniams nusikaltimams ar nusikaltimų grupėms pagal sunkumą kritikuotinos, nes tai rodo, kad pastaruosius nusikaltimus savo sunkumu buvo siekiama prilyginami patiems sunkiausiems karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui.
 7. Rekomendacija pakeisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio 8 dalį ir išdėstyti ją taip:
 - 7.1.,,8. Jeigu asmuo iki šiame straipsnyje nurodytų terminų pabaigos padaro naują tyčinę nusikalstamą veiką, senaties eiga nutrūksta. Šiuo atveju senaties eiga už pirmą nusikalstamą veiką pradama skaičiuoti nuo tos dienos, kurią buvo padarytas naujas tyčinis nusikaltimas.“

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Tarptautiniai teisės norminiai aktai:

1. Konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui (1968). *Valstybės žinios*, 23-856.
2. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui (1998). *Valstybės žinios*, 2003, 49-2165.
3. Tarptautinė konvencija dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo (2007). *Valstybės žinios*, 83-4150.

Nacionaliniai teisės norminiai aktai:

4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341.
6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 73-3084.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 68-3071.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo bei papildymo, Kodekso papildymo 170-2 straipsniu ir Kodekso priedo papildymo įstatymas (2010). *Valstybės žinios*, 75-3792.
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas (2014). TAR, 3404.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymas (2014). TAR, 5569.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100³ straipsniu įstatymas (2019). TAR, 12378.

Netekę galios nacionaliniai teisės norminiai aktai:

12. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1961). *Vyriausybės žinios*, 18-147.
13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo aštuonioliktuoju skirsniu "Karo nusikaltimai" (333-344 straipsniai), 8(1), 24, 25, 26, 35, 49, 295 straipsnių papildymo ir pakeitimo, 219 ir 261 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 57-1580.
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 62¹, 71 straipsniais ir 8¹, 24, 25, 26, 35, 49, 54¹, 89 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 42-1140.

Užsienio valstybių teisės norminiai aktai:

15. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1998) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html> [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].
16. Lenkijos baudžiamasis kodeksas (1997) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> [žiūrėta 2024 m. vasario 28 d.].
17. Norvegijos baudžiamasis kodeksas (2015) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28> [žiūrėta 2023 m. kovo 14 d.].

Specialioji literatūra:

18. Abramavičius, A. (1996). Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. *Eurigrimas*. Vilnius.
19. Bikelis, S. (2010). Baudžiamosios atsakomybės senaties pateisinimo problema [interaktyvus]. *Teisės problemos*, 1 (67). Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/2010-1-bikelis.pdf> [žiūrėta 2023 m. spalio 26 d.].
20. Bikelis, S. (2012). Senaties institutas baudžiamojoje justicijoje [interaktyvus]. Monografija. Vilnius: Teisės institutas. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Senaties-institutas-baudziamojoje-justicijoje.pdf> [žiūrėta 2023 m. rugsėjo 29 d.].
21. Gelumauskienė, R. ir Šapoka G. (2012). Lietuvos teisės istorijos chrestomatija. Vilnius, Justitia.

22. Girdauskas, M. (2020). Bylos nutraukimas nuosprendžiu ir nekaltumo prezumpcija: probleminiai aspektai tarptautinės ir konstitucinės teisės kontekste. *Teisės problemos*, 1 (99). Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2023/11/Girdauskas_2020_1.pdf [žiūrėta 2023 m. vasario 10 d.].
23. Goda, G. (red.) (2005). Baudžiamojo proceso teisė. Teisinės informacijos centras, Vilnius.
24. Goda, G. (2018). Nekaltumo prezumpcijos principo reikšmė suėjus baudžiamosios atsakomybės taikymo senačiai [interaktyvus]. *Teise*, 107, 24-34. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/11679/10253> [žiūrėta 2024 m. balandžio 2 d.].
25. Jablonskis, K. (1930). Baudžiamasis statutas [interaktyvus]. Kaunas: *Literatūros knygyno leidinys*. Prieiga per internetą: <https://biblioteka.lka.lt/data/Statutai/1931-1935/pilni/1931-baudziamasis%20statutas-su%20papildymais-IIIleidimas-privatus.pdf> [žiūrėta 2024 m. sausio 10 d.].
26. Maksimaitis, M. (2002). Visuotinė lietuvių enciklopedija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/baudziamasis-statutas/> [žiūrėta 2024 m. sausio 10 d.].
27. Riaubaitė, E. (2009). Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties samprata, juridinė prigimtis bei jos taikymo sąlygos pagal 1961 ir 2000 metų baudžiamuosius kodeksus [interaktyvus]. *Socialinių mokslų studijos*, 4 (4), p. 159-177. Prieiga per internetą: https://media.proquest.com/media/hms/PFT/1/EYxuT?_s=IzI%2F2MCQtKZOO%2FLQ%2FjvrayUE0aU%3D [žiūrėta 2023 m. gruodžio 28 d.].
28. Riaubaitė, E. (2011). Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties nuostatų taikymas teismų praktikoje [interaktyvus]. *Socialinių mokslų studijos*, 3 (4), p. 1515-1533. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/792/749> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 13 d.].
29. Švedas, G. (red.) (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras.
30. Švedas, G. (red.) (2011). *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Valstybės įmonė Registrų centras.

31. Švedas, G. (red.) (2017). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinamumo iššūkiai* [interaktyvus]. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. Prieiga per internetą: https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/07/LR_Baudziamojo_kodekso_bendrosios_dalies_vientisumo_ir_naujoviu_suderinimo_issukiai.pdf [žiūrėta 2023 m. spalio 15 d.].
32. Švedas, G. (red.) (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Vadovėlis. Antra knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
33. Vogler, R. (2021). Why is There No Statute of Limitations for Criminal Cases in England and Wales? [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.dpceonline.it/index.php/dpceonline/article/download/1448/1426/> [žiūrėta 2024 m. kovo 15 d.].
34. Žėkas, T. (2011). *Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai*. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Teismų praktika:

Europos Žmogaus teisių teismo nutarimai:

35. Renaldas Pauliukevičius prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 30782/20 [2023-06-29]. ECLI:CE:ECHR:2023:0606DEC003078220.

Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas, bylos Nr. KT19-N10/2016. Byla Nr. 3/2015-13/2015-15/2015.

Bendros kompetencijos teismų praktika:

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-100/2008.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143/2008.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų apžvalga. Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, taikymo teismų praktikoje apžvalga. Teismų praktika. 2010, 33. AB-53-1.

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9/2011.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-267/2011.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-371/2011.
43. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2012.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591/2012.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-343/2013.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-342/2013.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10/2014.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-295-697/2015.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285-222/2015.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-699/2016.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-746/2016.
53. Lietuvos Apeliacinio Teismo 2017 m. liepos 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-213-197/2017.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-124-628/2018.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-321-303/2018.

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-94-788/2021.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205-719/2021.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-942/2022.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-255-697/2022.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-628/2023.
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-389/2013.
62. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-150-197/2019.
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-109-626/2021.

Kiti šaltiniai:

64. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8¹, 24, 25, 26, 35, 49, 54¹, 54², 71, 89, 294, 295 straipsnių papildymo bei ypatingosios dalies papildymo antruoju skirsniu įstatymo projekto (1997). P-759.
65. Lietuvos Respublikos Seimo Juridinio skyriaus išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8¹, 24, 25, 26, 35, 49, 54¹, 54², 71, 89, 294, 295 straipsnių papildymo bei ypatingosios dalies papildymo antruoju skirsniu įstatymo projekto (1997). P-759.
66. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo aštuonioliktuoju skirsniu „Karo nusikaltimai“ (334-344 straipsniai), 8¹, 24, 25, 26, 35, 49, 295 straipsnių papildymo ir pakeitimo, 219 ir 261 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto ir Baudžiamojo proceso kodekso 37, 134 ir 143 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (1998). P-1215.
67. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (2010). XIP-1856.

68. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas (2010). XIP-1856.
69. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvados dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (2010) (XIP-1856).
70. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (2012). 12-1077-03.
71. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100³ straipsniu įstatymo projekto (2019). *Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija*, XIIIIP-3468.
72. Pūraitė, J. (2021). *Baudžiamosios atsakomybės senaties probleminiai aspektai*. Kursinis darbas. Vilniaus universitetas.
73. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (2023). XIVP-2570.
74. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (2023). XIVP-2570.
75. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (2023). *Teisės departamentas*, XIVP-2570.
76. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-2570 (2023). TAR, 16311.
77. Lietuvių kalbos žodynas. Žodis – *pasenėjimas* ir *galvažudys* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=sen%C4%97jimas&id=24047690004>, <http://www.lkz.lt/?zodis=galva%C5%BEudys&id=11009830000> [žiūrėta 2024 m. sausio 10 d.].

SANTRAUKA

Baudžiamosios atsakomybės senaties institutas baudžiamojoje justicijoje

Julija Pūraitė

Magistro darbe analizuojama tema – baudžiamosios atsakomybės senaties institutas baudžiamojoje justicijoje. Ši tema analizuojama pasitelkiant teisės norminius aktus, *travaux préparatoires*, specialiąją literatūrą bei teismų praktiką. Rašto darbas plačiausiai analizuojamas atskleidžiant baudžiamosios atsakomybės senaties instituto probleminius aspektus, kuriuos padėjo atskleisti skirtingos kompetentingų autorių pozicijos ir teismų praktika.

Darbe analizuojama baudžiamosios atsakomybės senaties samprata, rūšys, teisinė reikšmė bei šio instituto istorinė raida. Taip pat nagrinėjami apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties taikymo kriterijai, aiškiai išanalizuojami senaties termino skaičiavimo kriterijai, eigos sustabdymas, atsinaujinimas bei nutrūkimas. Rašto darbe pateikiama pozicija dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties nutrūkimo sąlygos, pagal kurią senaties eiga nutrūksta padarius naują tyčinę nusikaltimą arba baudžiamąjį nusižengimą, siūloma keisti baudžiamąjį įstatymą atsisakant baudžiamojo nusižengimo padarymo. Darbo temoje pateikiamas naujausias 2023 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto vertinimas, kurį autorė vertina kritiškai. Išsamiai išnaginėjus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką bei teisės aktus, analizuojamas baudžiamojo proceso nutraukimas ir civilinio ieškinio (ne)tenkinimo klausimas nutraukus baudžiamąją bylą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui. Galiausiai analizuojami bei lyginami Lietuvoje ir užsienio valstybėse įtvirtinti baudžiamosios atsakomybės senaties institutai ir nusikaltimai, kuriems nėra taikoma senatis. Išanalizavus nurodytus aspektus pateikiama autorės pozicija probleminių aspektų kontekste bei galimos baudžiamojo įstatymo pataisos.

SUMMARY

Institute of the Statutes of Limitations in Criminal Justice

Julija Pūraitė

The Master's thesis analyses the subject of the statute of limitations of criminal liability in criminal justice. This topic is analysed by means of normative legal acts, *travaux préparatoires*, special literature and case law. The most extensive analysis of the written work is carried out by exposing the problematic aspects of the institution of the limitation of criminal liability, which have been brought to light by the different positions of the competent authors and the case-law.

The work analyses the concept, types and legal significance of the statute of limitations on criminal liability and the historical evolution of this institution. It also examines the criteria for the application of the statute of limitations for the passing of a conviction and the execution of a conviction, and explicitly analyses the criteria for the calculation of the statute of limitations, the suspension, the renewal and the interruption of the running of the period. The work takes a position on the condition of interruption of the statute of limitations for conviction, whereby the statute of limitations is interrupted by the commission of a new intentional crime or misdemeanour, and proposes that the criminal law be amended to waive the commission of a misdemeanour. The work presents a recent assessment of the draft law amending Article 95 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania of 2023, which the author views critically. After a detailed examination of the case law and legal acts of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, the Supreme Court of Lithuania and the legal acts of the Republic of Lithuania, it analyses the termination of criminal proceedings and the issue of (non-)satisfaction of a civil claim in the event of the termination of a criminal case upon the expiry of the statute of limitations for the adoption of a conviction. After analysing these aspects, the author's position in the context of the problematic aspects is presented, as well as possible amendments to the Criminal Law.